

ספר

שאלות ותשובות

הסבא קדישא

חלק שני

תשובות להלכה בארבעה חלקי שולחן ערוך אשר השיב לשואליו
דבר ד' זו הלכת, רבינו הגדול האי סבא קדישא, נהורא נפישא,
זקן הרבנים, גאון הגאונים, סוע"ה שר התורה, חד
בדרא, מי כמוהו מורה, צדיק יסוד עולם
איש אלקים קדוש למאד נעלה
לו דומיה תהלה וכו' וכו'

בקש"ת מוהר"ר שלמה אליעזר אלפאנדארי זצלה"ה

ראש הרבנים בעיה"ק צפת ת"ו

ומנר"כ בחלקת „החסידים“ בהר הזיתים בירושלים ת"ו

מופיע לראשונה מעצם כתב ידו הקדושה

פעה"ק ירושלים תובב"א

שנת ה'תשל"ד לפ"ג

מפתח הענינים ומפתח על סדר הש"ס —
בסוף הספר

הספר הקדוש הוצא לאור
ביזמתו ובהוצאותיו של
שתיל בית מונקאטש

הרה"ת ר' יצחק אייזיק הכהן האנדלער שיחי

יעורוהו ה' בברכת הצלתה (הכוללת כל הברכות) ויזכה מתוך
כל הטוב להר"ל גם החלק השלישי על ד' חלקי שו"ע וספר
„מערכות שלמה" ושאר כתבי הקודש של מרן הסי"ק זי"ע.

תזכר לברכה

אמי הצנועה והחסודה
מרת חנה דבורה ז"ל
בת הגה"צ רבי יעקב הכהן ז"ל
דומ"ץ בשערשוב יצ"ו
שזכתה לעשות בחפץ כפיה
לדשן שלחנו של מרן הסי"ק זי"ע
גלבי"ע כ"ט כסלו תשל"ד ומגו"כ בהר הזיתים
ת. ג. צ. ב. ה.

בנה שלמה אליעזר מרגליות



כל הזכויות שמורות

הכתובת להשיג הספר בארץ הקודש:

הרב שלמה אליעזר מרגליות

רחוב בהר"ן 13 (ע"י מאה שערים)

ירושלים

ארץ-ישראל

נדפס בדפוס מנחם ראטה רחוב הרב זוננפלד ירושלים

שאלות ותשובות

הסבא קדישא

חלק שני

חלק אורח חיים

סימן א'

..... יצ"ו שהיא לברה בשארה בפאה נכרית, ולא יכולתי לדבר עמו על זה לסיבות הכמוסות אצלי.

אכן מדאגה מדבר שאחר זמן התחילו לקלקל מעט מעט עד שחזרו כולן לקלקולם, מהן בפאה נכרית ומהן בגלוי שערן, וצעקתי עליהם וכל אחד משיב בדברים שאין בהם ממש, מי שנשותיהם בגלוי שערן אומרים מכיון שאחרים ותופשי התורה חזרו לקלקולם ולא שמעו לקול מורים, גם הם לא יעלה בידם על נשותיהם, ואחרים מאנשי העיר הם אומרים ג"כ דאם היה גזדה שוה על כל בשי העיר לשים סודר ולכסות שערן יקבלו בספר פנים יפות, אבל אם יהיה שישארו אחרות בלא כסוי, לא ישמעו להם נשותיהם ולא יקבלו מהם, וסוף דבר הם אמרו שהיתר זה יצא מהרב..... יצ"ו, ולכן אין עליהם עונש והקולר תלוי בצוארו.

ואעפ"י שאין בדבריהם ממש ואין בפייהם נכונה, אמרתי בלבי אחרי שכבר צעקתי ככרוכיא והזמן בוגד ומהרסין ומתריביך וגר ואנה אפנה לעזרה, אמרתי אשמרה לפי מחסום לפי העת, ושוב בהמשך הזמן דברתי במתק שפתים עם הרב..... יצ"ו דעל מה ועל מה עשה ככה לנהוג היתר באשתו והתיר ג"כ לאחרים, דבר שכל הבאים אחרי הרב שלטי הגבורים לא קבלו עליהם היתר זה ונהגו בו איסור מכמה דורות, וגם אבותינו ואבות אבותינו עם שידעו סברת הרב המתיר לא היה מי שמלאו לבו לנהוג היתר, וכבר ידוע דאפי' דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירן, וכ"ש בדבר כזה שכל העולם נהגו בו איסור, וכ"ש וק"ו בכגון דא שכמה וכמה רבים מהפוסקים דחו סברת הרב המתיר והעלו לאיסור, וגם ששמענו מפי מגידי אמת שבסוף ימיו של הרב מאריה דאתרא הדין שקדמו באת אשה אחת מארס צובה וגלתה את ראשה בפאה נכרית, והרב הנ"ל הרעיש את העולם בחרמות ואלות ובקש להעניש אותה וברחה מהעיר, ומה גם שיעניגו הרוואות דנפיק מינה חורבא דנמשך מזה שיתפשט אצלן גם בגלוי שערן בעוה"ד. ולכן בקשתי ממנו למען כבוד ה' ותוה"ק שיצוה לאשתו הוקנה שתכסה ראשה בסודר ואז לא יהיה עליו פתחון פה, ואם יעשה כן אני בטוח לתקן ויעלה בידי בע"ה ששום אשה לא תגלה שערה וכמו שעשיתי כן מקודם, ויהי כמשיב שהוא לא הורה היתר

הנני בא להודיע צערי כי קודם בואי לשרת בקדש פה העירה דמשק יע"א, חקרתי על איזה דברים אם הם מתוקנים, ומכללם בענין גלוי השער, ואמרנו לי שלא יש שום מכשול בזה, ואחרי בואי פה העירה שמעתי ותרנו בטני מאיזה מנהגים הרעים וגם בפרט הלן, דיש כמה וכמה נשים בשואות דהולכות בחצירהן דשכיחי בהם רבים וגם מחצר לחצר דרך רח"ר בגלוי שער, ואף גם זאת דגם בשי יראי ה' ולומדים יוצאות כך ע"י שמכסין שערן בפאה נכרית, ולפי דעתי הוא שעל הרוב גם אותן הנשים שהם בגלוי שער שלהן הוא מסיבה שגם שאר כל הנשים אינן מניחים סודר על ראשיהן כי אם בפאה נכרית, וגם ששמעתי מפי מגידי אמת שאף הנשים שמניחים פאה נכרית הרבה מהן הוא חתיכת פאה למעלה בראש ושאר הראש הוא בגלוי שערן, וזה ודאי שהוא מפני היתר הפאה שנתנו שאינו ניכר שבדעתן שהרואים יחשבו שהוא פאה נכרית.

ולכן מפני פחד ה' והדר גאונו דברתי על לב כמה מיראי ה' ותופשי התורה לומר להם דהעיקרא דמילתא בפאה נכרית אין להתיר, דהגם דהרב שלטי הגבורים כתב שיש להתיר מההיא דפי' במה אשה (שבת סד ע"ב), הרי הבאים אחריו דחו דבריו, וכמו שכתב הרב מהרש"י מקליבנין והביא דבריו הרב באר שבע בתשו' (סי' ח"י) והוא (ברף עב), וכן כתב הרב המחבר שם ודברו קשות על מה שכתב היתר בדבר זה, דאחריהם הסכימו כמה מגדולי הפוסקים כן, ולע"ד נראה להוכיח כן ממקום בעצמו דמשם רצה ללמד הרב המתיר וכמו שאבאר להלן בס"ד.

ולכן מלבד דאינו ראוי לתפוס היתר למי שנגע יראת ה', ועוד זאת דנפק מינה חורבא דע"י כן נהגו כמה נשים להיות בגלוי שערן, ואם יהיה שיקבלו בעצמן שיכסו ראשן בסודר, מובטחני בע"ה להכריחן לכל הנשים שהם בגלוי שער ממש שיכסו כולן בסודר, וכן היה שקבלו עליהן, וכך עשיתי והוצאתי כרוז בכל העיר שכל הנשים חייבות ליתן סודר ויהיה כל שערות ראשן מכוסות, וכך עשו כל הנשים שביסו שערות ראשן בסודר, ולא היתה שום אשה בלא כסוי, וזולת אשה אחת שהיא אשתו של הרב

ושקר ענו בו וגם הוא לא למד בענין זה כלל עד עתה, רק שאלו הנוהגים היתר מאליהם עשו ותולים בו, ובקשתי ממנו שהן לו יהא כדבריו דעכ"פ יגזור אומר על אשתו שתתן סודד על ראשה, ולא תמשך שום נזק כי אם כבוד ה' וקיום תה"ק, ואמר שאמתין עוד עד שילמוד בענין זה, ואחרי שכבר הרבתי לו בדברים נכונים ולהודיע דכמה מהפוסקים ס"ל שאינו מותר מן הדין יען דהיתה תשובתו כן, הייתי כמחריש אולי ע"י כך יתוקן הדבר בכבוד ולא יהיה שום חילול השם ח"ו, ואני ממתין עד עת בא דברו ואתוכח עמו בדבר הלכה.

והגם דחם לבי בקרבי ומה אענה ומה אומר על אודות הזמן שהגיע לידי מידה זאת, שהאנשים אשר הם צריכים לסייע ע"ד כבוד ית"ש, המה כשלו ונפלו ואין איש שם על לב, ואפי' מי שתופס ספר יתלה עצמו באיזה סברה דחיה מהפוסקים להורות היתר לעצמו ולאחרים ומקלו יגיד לו, גם בוש לא יבושו, ואפי' שהוא דבר שפשט איסורו בכל ישראל מוזן אבותינו ואבות אבותינו מכמה מאות שנים אשר שמענו שומעם ודי בזה, ומ"מ משום כבוד אלוקי' הסתר דבר וסיבות אחרות שמתני לפי מחסום ואני את נפשי הצלתי.

אמנם הן עתה לא יכולתי להתאפק שראיתי למעלת הרב..... הנ"ל שבספרו אשר הרפ"ס עתה חדש ממש..... ראה ויתר ללמוד וכותה על כל הנשים היוצאות בפאה נכרית ברברים שאין להם שחר, והסתיר הדבר הזה ממני ולא גילה לי מקודם שחר, והסתיר מפני שכבר ידע שאשיב על כל מה שכתב, וגם לא שאל את פי חכמי ורבני העיירות הגדולות שנוהגים בו איסור, רק עשה בחכמה לשאול הסכמה מאת חכמי ורבני ארם צובה, מפני שידע שהמבשלה הזאת תחת ידם וע"כ צריך שיסכימו עמו, ולכן מוכרח אני עתה לבוא בדברים שבכתב לפני כל יודעי דת הדין להשיב על כל דבריו כאשר יורוני מן השמים בס"ד.

אלא דממדבר קדמות ראיתי לעמוד בהיתר זה של הרב שלטי הגבורים, ואומר דאף אם לא היה שום ראיה בידינו מדברי הראשונים ד"ל לדחות ראיתו מהש"ס, מ"מ די והותר לאסור מן דינא מאחר שכל הבאים אחריו דחו דבריו ודברו קשות על היתר זה, ה"ה הרב מהר"ק והרב המחבר באר שבע כנ"ל, וכן נראה דעת הרב כנה"ג באה"ע (סי' כ"א) הגה"ט (אות ה') דאחר שהביא דברי הרב שלטי הגבורים כתב אבל בבאר שבע הביא בשם מהרש"י מקאליבונן שמחה על קדקד סברא זו והאריך הרבה והעלה לאיסור, גם הרב מים רבים באה"ע (סי' ל') כתב וז"ל וגדולה מזאת החמירו באשה נשואה שאפי' להתקשט בפאה נכרית ובשערות של חבירתה וכו' אמת הוא שהרב שלטי הגבורים וכו' אבל בבאר שבע וכו' שמחה על קדקד

סברא זאת והאריך הרבה והעלה לאסור ע"כ, גם הרב א"ר (בסי' ש"ג) דחה דבריו:

גם הרב שאילת יעב"ץ בח"א (סי' ט') ובח"ב (סי' ז' וסי' ח') האריך לדחות סברא זו דבדו עליו קשות, וה"ד הרב חיד"א במחזיק ברכה (סי' ש"ג), וע"ע להרב בית יעקב (בסי' קנ"ב) דלפי מ"ש בפ"י הש"ס דנזיר כתב דלפי"ו ליכא למשמע מידי היתר לפאה נכרית ע"ש, גם מדברי הרב בית דוד על פיה"מ בר"פ במה אשה מפורש דס"ל לאסור בפשיטות הפאה נכרית, גם הרב פחד יצחק באות פאה נכרית הביא השגות מהר"ק נגד המתיר והוכיח בדאיות ברורות שאין להתיר הפאה נכרית לנשואות אלא ממסות תחת השבכה ועל ראשה רדיד ע"כ, גם הרב מהר"י אלגאזי ז"ל בס' קהלת יעקב בקונ' מעגה לשון (סי' רמ דף קמו) העתיק בסתם דברי הרב באר שבע דשער באשה צרחה אפי' של חבירתה ע"ש, ועל כיוצא בזה עמ"ש"כ הרב גנת ורדים (כלל א' סי' י"ד) והביא דבריו הרב יד מלאכי בכללי ה' (סי' קי"ד) ע"ש, ועוד זאת הרואה יראה לכמה רבנים אחרים שרחו דברי השלטי הגבורים ומהם יבואו בתוך דברינו לקמן בס"ד.

למי שידקדק בדברי הרב שלטי הגבורים עצמו דכתב וז"ל יראה מזה להביא ראיה וסמך לנשים היוצאות וכו', נראה דחכמי דורו חלקו עליו ואסרו, וגם הוא בעצמו ראה שיש לדחות ראיתו, ואעפ"י שכתב הרב שם ואין לומר שחיו משימות צע"ף או מידי על הפאה נכרית, דא"כ מאי אהני ההוא קשוט הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא בשביל שתראה בעלת שער ע"כ, אדרבא מזה נראה דחכמי דורו דחו ראיתו בכך ומשו"ה כתב דהוא רק סמך בעלמא, וכיוצא לזה ראיתי להרב יד מלאכי בכללי שאר הפוסקים שהביא לכלל גדול שם (בסי' י') משם הג' בע"ס ברכת אברהם ח"ד (סי' ק"ג) וז"ל רכשאומר הפוסק ומצאתי סעד לדברי, מוכח דסעד בעלמא הוא לפי הנראה ולא ראיה לפי האמת ומוכח ג"כ שיש חולקים עליו עכ"ל.

ועוד זאת נראה דכל הפוסקים הגדולים ג"כ שלא הזכירו דין מחודש הזה, דודאי לא ס"ל הכי, כדכתב הרב כנה"ג בכללי הפוסקים (אות ז') דדין מחודש שלא כתבו הפוסקים בפירוש דאי דלא ס"ל הכי, ועמ"ש הרא"ם בח"א (סי' מ"ז) ומהר"י ווי"ל בתשו' (סי' קס"ד) והרדב"ז ח"א (סי' רס"ד) חרש"ם חו"מ (סי' ס"א) ובחאה"ע (סי' קכ"ד) ומהראנ"ח ח"א (סי' א') ומהרש"ך ח"ב (סי' ר"ן), וע"ע ביד אהרן בכללי הפוסקים (סי' פ"ד), וע"ע במש"כ הרב יד מלאכי שם בכללי שאר הפוסקים (סי' ב') ע"ש, דון מינה ואוקי באתריה. וכבר הארכתי במקום אחר בענינים כאלו כל הצורך אין צורך להאריך עוד פה, כי נ"ל כי מה שלא דברו הראשונים ז"ל בביטול סברא זו, הוא מפני שלא היה בזמנם מי שיאמר כן, וגם לא היה מי שנהג כן, וכמו שנראה מדברי השלטי הגבורים עצמו

דבומנו התחילו לעשות כן, והוא דוקא שחשב למצוא להן סמך ולא היה מי שקדמו בהיתר זה מהראשונים ז"ל.

וכבר ידוע דדברי השלטי הגבורים שהיה בזמן מרון או מקודם בסמוך לו לא נתפשטו בזמן מרון, וכדכתב הרב שיירי כנה"ג באו"ח (סי' קפ"ח) הגהב"י (אות ז'), וגם רבני האחרונים אחרים שלא הוצרכו לדבר בזה, הוא מפני שכבר ראו שהרב מהרי"ק והרב באר שבע שהיו סמוכים אליו בזמן כבר האריכו לדחות סברתו באמת הבנין ודברו אליו קשות ולא ראו מי שינהוג כן, ולכן מה צורך לדבר בזה, וזכרני דבימי חורפי בהיותי בארץ מולדתי היה אחד חושב עצמו כמי שתופס ספר ואמר שמצא מציאה סברת השלטי הגבורים דמתיר בפאה נכרית, ומחכו עליה כל הרבנים שבאותו זמן, לפי שכבר היה סברא זו ידועה לכל אלא שנדחתה קרו לה אצל חכמי ורבני הזמן דמכמה שנים.

אשר עפ"י האמור הדבר ברור דמאתר דכמה וכמה מהפוסקים גזתה קרו לה לסכרת המתיד ובתראי נינהו דבדואי דנקטינן לאסור, ועוד גראה לע"ד דמתוך דברי הש"ס וגדולי הראשונים מוכח בהדיא כדברי הרב הג"ל דכתב דבהיא דמס' שבת דבפאה שתחת השבכה מיירי, דאם איתא דהוא בפאה גלויה בלי שבכה, א"כ למה אסוריה לצאת בפאה לרה"ר, ודוקא לחצר אמרו שמתר כדי שלא תתגנה על בעלה, כמפורש שם בפ' במה אשה ע"ש, והרי ליכא למיחש לשלפא ומחויא משום דאי שלפא ומחויא תהיה פורעת ראש, ומהאי טעמא התירו שם במתני' לצאת בטוטפת ובסרביטין בזמן שהם תפורים לשבכה ע"ש, ופרש"י משום דתו לא שלפא ומחויא ע"ש, ור"ל משום דמגליא רישא, והכי תניא נמי בבירייתא דיוצאה אשה בשבכה המוזהבת ובטוטפת ובסרביטין הקבועים בה, ופרש"י דאי שלפא מגליא רישא ע"כ.

וכ"כ הרב המאירי בחי' שם וז"ל דכשהם תפורים עם השבכה אין בו חשש שלא תטול כל השבכה מראשה עד שיתגלה כל שערה ברה"ר עכ"ל, וכ"כ שם (בדף ס"ג) גבי בירית שאין כאן גורה דילמא שלפא, שהרי בשליפתם מתגלים שוקיה ובאה לידי גנאי ע"כ, אלא ודאי נראה דהפאה היא תחת השבכה, דאף אי שלפא ומחויא לפאה אכתי לא מגליא רישא דהרי השבכה נשאה עליה.

ועוד נראה דפאה נכרית מיירי שהיא תחת השבכה דהוי דומיא דכבול, דתנא תננהו אהדי במתני' בכבול ופאה נכרית לחצר, ובכבול ודאי דמיירי תחת השבכה, וכמ"ש שם דרשב"א פליג ואמר דאף בכבול לרה"ר שרי כלל אמר רשב"א כל שהוא למטה מן השבכה מותר ע"כ ע"ש, ועוד אמרו שם בגמ' דאי הוי פירושא דכבול דתנן במתני' דלא תצא לרה"ר דהיינו כבלא דעברא, דאו היינו אומרים דכיפה של צמר שפיר דמי לצאת לרה"ר ופרש"י דכיון דמגלי שערה

לא שלפא ומחויא, וכ"כ רש"י שם במס' שבת (דף ס' ע"א דף ס"ג ע"ב) גבי בירית, וגם למאי דס"ד שם במחט שהיא אוגרת שערה דלא שלפא ומחויא דשער באשה ערוה ע"ש ובמ"ש התוס' שם, וכ"כ רבינו ירוחם (נתיב י"ב חי"א) שאם תשלפנו קשוריה יתירו ויתגלו שערותיה ע"כ.

וכי תימא דעדיין י"ל דהא לא מוכרע לומר דהפאה היא תחת השבכה משום דאי לא הכי מגליא שערה ואין לחוש לשלפא ומחויא, דהרי גם בכבול דפי' הוא כיפה של צמר אסרו לצאת לרה"ר אף דמגליא שערה, וה"ה לפאה נמי דיש לחוש אף דאין עליה שבכה ומגליא שערה, הא ודאי ליתא דאי מגליא שערה ודאי אין לחוש כמבואר בדין שבכה המוזהבת וטוטפת וסרביטין דאמרן, וכבר הוקשה להם לראשונים ז"ל ובאו לכלל ישוב, וכמ"ש ב"ח הרמב"ן במס' שבת (לדף ג"ו) וז"ל וק"ל אי כיפה של צמר תנן אמאי אסורה הא תחת השבכה הוא כדקתני בדר"ש, ותנן יוצאה אשה בטוטפת ובסרביטין בזמן שהם תפורים בשבכה, וכדקתני בבירייתא יוצאה אשה בשבכה המוזהבת וכו' משום דלא משלפא שבכה ואינה פורעת ראשה, ושמא י"ל שהכיפה זו למטה מן השבכה היא עומדת אבל השבכה היא מונחת על שערה בגובה של הראש והכיפה על פדחתה ושער שלפניה ומקצת שערה מכסה על צד הכיפה שכנגד הראש למעלה, ויכולה היא לשלוף כיפתה בלא גלוי ראשה מן השבכה, ורשב"א שרי כיון שעל השער ממש היא למטה מן השבכה קצת עכ"ל.

וכן כתב הר"ן בחי' על הלכות וז"ל כיפה של צמר תנן דחיישינן דילמא שלפא ושומטה מתחת השבכה ואינה מגלה את שערה, וכ"כ הרשב"א בחי' משם הרמב"ן, וגם רבינו ירוחם (נתיב יב חי"א) כתב כן דשמא לפעמים תשמטנו מתחת השבכה ותראנו לחברתה, ואעפ"י שאמרו בירושלמי בהך מתני' דכבול דרשב"א מתיר דאתיא רשב"א כרבי כמה דרבי אמר דבר שהוא טמון מותר כן רשב"א אמר דבר שהוא טמון מותר ע"כ, ונראה דהיינו כמ"ש בתלמודא דידן כל שתחת השבכה וכו', מ"מ לק"מ על דברי הראשונים הג"ל דס"ל דכמו שיש לפרש בלשון שתחת השבכה משום דמעט הוא מה שחוץ לשבכה, כן יש לפרש בלשון הירושלמי.

וכן כתב הריטב"א בחי' שם וז"ל וא"ת כיון שתחת השבכה אמאי לא וכו' שאינה פורעת ראשה, י"ל שהכיפה יוצאה קצת חוץ לשבכה ואפשר ליטלה בעוד השבכה על ראשה ואפילו הכי שרי רשב"א לפי שאי אפשר להתזירה אלא אם כן תסיר השבכה ע"כ.

נמצינו למדין מהש"ס וכל הראשונים דכבול שהוא כיפה של צמר דאסורה לצאת בה לרה"ר ומותרת בחצר שלא תתגנה על בעלה, דמיירי דוקא בחתיכת צמר דהיא על פדחתה ויש עליה שבכה לכסות

ומלבד שאי אפשר לומר דמיירי בלא שבכה בשום אופן, ועוד זאת הדבר ברור שאף שהיא בשבכה אם הוא שהפאה נכרית היא כמו מצנפת שתכסה כל שערה של כל הראש כולה, שאי אפשר שתשלוף הפאה מבלי שתסיר ג"כ השבכה ותהיה פרוצת ראש, גם בזה ליכא לאוקומי משום דבזה אין לחוש כלל דשלפא ומחויא, אלא ודאי דמיירי בפאה שתכול לשלוף מבלי שתסיר השבכה מעל ראשה דומיא דכבול, והיינו דתני לה הפאה נכרית בהדי כבול משום דהוי דומיא דכבול.

וכן נראה מדברי הרשב"א בחי' (לדף ס"ה ע"א) עמ"ש שם אמר אביי רבי ורבי שמעון וכו', דהוקשה לו דלישנא דמגניא לא שייך שפיר בכיפה של צמר אלא משום צניעותא, ולכן כתב וז"ל וכן הטעם בכיפה של צמר שאין אשה מקשטת עצמה באותה כיפה אלא אשה שהיא קרחת מפאת ראשה, והיינו דתני לה במתני' בהדי פאה נכרית, והיינו דשרוי לה טפי כבול בחצר שלא תתגנה על בעלה משאר תכשיטין ע"ש, וכ"כ ג"כ בחי' הריטב"א בשמו, אשר לפי"ז יש לומר דגם בפאה נכרית ג"כ דהוא משום מה שהוא על פדחתה דומיא דכבול.

אלא דמדברי רש"י ומפרשים אחרים כמוהו דפירשו בפאה נכרית דהוא קליעת שער תלושה וצוברתה על שערה עם קליעתה שתראה בעלת שער ע"כ, נראה דפאה זו אינה על פדחתה שע"י כן תראה בעלת שער, אלא דצוברתה על השער שלמעלה בגובה ראשה, ואפשר לומר דרש"י דמפרש כן הוא משום דס"ל דיכולה להסיר אותה מבלי שתגלה שערה כמש"כ כן גבי כיפה של צמר, אבל לדעת הראשונים דס"ל דאין לפרש כן משום דאי שלפא אי אפשר שלא תגלה שערה אעפ"י שיש שבכה על הכיפה, לדעתם ז"ל גם הפאה דומיא דכיפה של צמר.

וע"ע במדכי שם בפ' במה אשה גבי עיר של זהב דכתב דאם הוא תחת הצעיף מותר דלא מגלה את ראשה ע"כ, גם בספר אגודה שם כתב וז"ל וטלית אי אפשר לאסור מטעם זה דילמא שלפא ומחויא דאי אפשר לה לילך בלא טלית עכ"ל.

אבל עכ"פ נראה ברור דגם לפי פרש"י אי אפשר לומר דהוא בלא שבכה דבזה ודאי אין לחוש משום דכבר בידרנו בראיות ברורות דכל דמגליא שערה אין לחוש דשלפא ומחויא כנ"ל, אלא נראה דאלו השערות הן יוצאות מעט חוץ לשבכה דיכולה לשומטן מבלי שישגלה שער ראשו, וגדולה מזאת הרואה יראה למרן ב"י (בסי' ש"א) דכתב וז"ל ונ"ל דלרש"י גמי לא אסיר כי לא מהדק אלא בסיאנא שאינו עשוי אלא להגין מפני השמש אבל כובע שאדם מכסה בו ראשו אפי' כי לא מהדק שרי דאע"ג דנפיל לא אתי לאתווי שאין דרך בני אדם לילך בגילוי הראש ע"כ,

שער ראשה ויכולה לשלוף הכיפה מבלי שתסיר השבכה, אבל אם תהיה הכיפה של צמר על כל ראשה שאי אפשר שתשלוף הכיפה מבלי שתסיר השבכה שעליה ותגלה ראשה, או מותר ג"כ לרה"ר, דבזה אין לחוש דשלפא ומחויא מפני שצריכה היא להסיר השבכה ותגלה ראשה ולא חיישינן לזה לפי שלא תעשה כן אפי' רגע אחד מפני שתהיה פרוצת ראש. **וכ"כ** הרי"ף בהלכות שם דפי' כיפה של צמר חוטא דעמרא דגדילן ועבידן כי הוצא ורחב שתי אצבעות שיעור ציץ כדאמרינן וכו', ור"ל דבכה"ג דוקא שיש לחוש דשלפא ומחויא מבלי שתגלה שער ראשה, דכן גמי אם הכבול הוא תפור בשבכה דאי אפשר שתראה הכבול אם לא תסיר השבכה שרי, וכ"כ הרב המאירי בחי' שם ופוסקים אחרים, אשר עפ"י כל האמור נראה ברור דמש"כ רש"י (בדף ג"ז ע"ב) ד"ה או דילמא וז"ל דהיישינן דילמא שלפא ומחויא מתחת השבכה ואינה מגלה ע"כ, דלא פליג אדברי הראשונים הנ"ל דגם הוא מודה דאם הכבול למעלה מן השבכה דגם לדידיה שרי לצאת לרה"ר, משום דאי אפשר שתסיר מבלי שתגלה ראשה.

וראיתי למרן ב"י (בסי' שג) שאחר שהביא דברי הרי"ף בפי' כבול כתב ורש"י פירש ככובע שתחת השבכה ע"כ, ומשמע קצת דר"ל שאינו מפרש כפי' הרי"ף, וכל הראשונים, ועי' רש"י סו"פ ראשית הגז (תולין דף קלח ע"א) ובפי' על ההומש פ' תצוה והרמב"ן שם, וגם בדברי מרן ב"י לא מכרע שס"ל שהוא חולק.

אמנם ראיתי להג' רבינו נתן בעל ספר הערוך (בערך כפה) שהביא ש"ס הלזו וכתב ז"ל פירוש בגד שמשמיה האשה על ראשה בשיער ומקבלת הזוהמא ועל כפה השבכה והיא קופולה בלע"ז ולא שלפא ומחויא לפי שתראה השער מדתני רשב"א דכבול למטה משבכה ש"מ כיפה של צמר הוא, פ"א כיפה של צמר חוטי דעמרא דגדילין מעשה עבות ורוחב שתי אצבעות שיעור ציץ כדאמרי' בסוף גמ' דפי' ראשית הגז וכו' ע"ש, ונראה שמרן ב"י הבין שגם רש"י מפרש כפי' א' של הג' הערוך, ואעפ"י שקשה לפי זה מה שהוקשה להראשונים דאין אפשר להסיר אותה ולא תגלה כלל צריך לדחוק דגם בכה"ג יש לחוש דשלפא ומחויא מתחת השבכה וכדכתב כן רש"י בפירוש, ולכל הפירושים נראה דהכיפה של צמר היא תחת השבכה דוקא דלא מגליא שערה, וכיון שכן נראה ברור דגם הפאה נכרית שאסור לצאת ברה"ר ומותרת בחצר, אי אפשר לומר דמיירי שהיא תצא ברה"ר בלי שבכה כי אם בפאה שבראשה לבד גלויה, דאפי' אם אין זה משום פרוצת ראש בכך, הא ודאי אין לחוש דאם שלפא ומחויא הפאה נכרית תהיה פרוצת ראש, והא ודאי לא תעשה אפי' רגע אחד משום צניעות.

שלא תשאר פרוצת ראש, דאי לא הכי אין לחוש.
וא"כ נראה דגם למה שלמד היתר השלה"ג מהש"ס
 ועפ"י פירוש הרמב"ם, אינו כי אם כשהמגבעת
 הוא על גבי השבכה שניכר לכל שהוא כן שאינו מגופה
 והוא לקשוט בעלמא כמו שאר קשוטין, ואינו מפני
 שתראה בעלת שער כמו שפירשו שאר הראשונים, אבל
 אם יהיה מגבעת של שער מפאה נכרית ע"ג שערה
 מבלי שום הפסק, גם השלה"ג מודה דלא מהני ואינו
 תוצץ להציל מאיסור פרוצת ראש.

אשר לפי האמור יש לעמוד על דברי הרב באר
 שבע שהוצרך לדחות דברי השלה"ג מזקדוק
 לשון רש"י והמפרשים דכתבו שנראה שהוא כמו שער,
 דנראה ודאי גם הרב שלטי הגבורים מודה דלפירוט
 רש"י וכל המפרשים על כרוח צריך לומר שהוא
 תחת השבכה, ולא קאמר כי אם לפי פירוש הרמב"ם
 כנ"ל, גם מה שהבינו בדעת הרב שהבין מדברי
 הפירוש של הרמב"ם דרוצה לומר דהמגבעת בעצמה
 משערות היא על גבי שער ראשה ממש, לע"ד
 אינו נראה, ולפי מה שהבין היה לו להקשות דא"כ למה
 אסור לצאת ברה"ר דכיון דמגליא רישא ליכא למיהש
 דשלפא ומחויא.

עוד ראיתי בתשר של הבאר שבע שכתב וז"ל דאפי'
 אי יהבינן להחכם הנזכר טעותיה דמה ששנו
 היתר להתקטט ולצאת בפאה נכרית בכל הני מקומות
 הנזכרים דמיירי בפאה נכרית מגולה לגמרי, דאפי"ה
 אינו ידול להביא ראיה ואפי' זכר לדבר ליכא להתיר
 לנשים בשואות לצאת בפאה נכרית מגולה בשוק או
 בחצר דבקעי בה רבים וכו' מפני שאפשר דמה ששנו
 היתר וכו' מיירי בחצר שאין הרבים בוקעים וכו' ע"כ,
 ואיני מבין דבריו דא"כ תקשי ליה דלמה הוצרכו לאסור
 ברה"ר משום גזירה תיפוק ליה דאסור משום פרוצת
 ראש דהוי דאורייתא דבלא"ה לא תצא.

ואפשר שמפני זה כתב הרב מג"א (בסי' ע"ה סק"ה)
 על דברי הבאר שבע שהשיג על שלטי
 הגבורים בדברים דחויים ע"ש דקצר בדבריו כדרכו,
 וז"ל דלפי פירוש הרמב"ם אין נראה שהוא מתחת
 השבכה, וגם דמקדנני היתר בפאה נכרית דהוא דוקא
 בחצר, דמשמע כדי להודיענו דברה"ר אסור, ומה צורך
 אם בלא"ה יש איסור פרוצת ראש.

ולפי מה שבארנו אפי' לפירוש הרמב"ם הא דאי
 לא נוכל ללמוד היתר שיכולה לצאת בפאה
 נכרית על שער ממש בגלוי מבלי שבכה שמכסה על
 שער, לפי מה שהוכחנו לעיל מהש"ס וכל הראשונים,
 דא"כ הוא אין לחוש כלל משום דמגליא שערה
 וחוששת משום צניעותא, ואפי' אם הוא תחת השבכה
 אם הוא בענין שאי אפשר להסיר הפאה אם לא תגלה
 ראשה, הא ודאי לא היישיגין דשלפא ומחויא, ולכן אפי'
 אם יהיה דלפי פירוש הרמב"ם הפאה היא גלויה,
 בהכרח צריך לומר דהוא למעלה מהשבכה, דאפי' אי

הו"ד המג"א והט"ו (סוסי"א) והוסיף דאין דרך
 לילך יחף.

ועוד זאת נראה ברור דהפאה היא שתחת השבכה
 דוקא לפי מה שפרש"י ומפרשים דהוא כמו
 חתיכת שער קלועה וצוברתה עם קליעתה, דאינה
 עשויה הפאה כמו כובע גדולה שמכסה כל שער ראשה,
 אלא שהרבה משערות ראשה הוא בגלוי, ומה גם לפי
 מש"כ הרב בעל הטורים שם (בסי' ש"ג) דפי' הוא
 קליעת שער שקולעת בתוך שער, וכ"כ רבינו ירוחם
 וז"ל פי' פאה נכרית קליעת שער שמערבת עם שער
 שתתראה בעלת שער, דנראה שהפאה בתוך שער
 כדי שלא תתראה שהיא נכרית, ומה שנראה לעין הוא
 מה שהוא שער ממש, דודאי מהצד הזה בדאי שהוא
 מתחת השבכה משום דבכה"ג אין מי שיכחיש דאין בו
 משום פרוצת ראש.

שבתי וראה דגם הרב שלטי הגבורים ראה והבין
 דלפי פירש"י ואחרים כמותו ליכא למשמע
 מז"ל, משום דודאי בהכרח צ"ל דמיירי דיקא שהיא
 תחת השבכה, ולכן לא הביא כי אם פי' אחר דפי' כי
 פאה נכרית היא מגבעת ידבקו בו שער נאה והרבה
 ותשים אותו על ראשה כדי שתתקטט בשער ע"כ;
 דכן פירש הרמב"ם בפיה"מ ע"ש, והוא פירוש מחודש
 לא שיערוהו כן המפרשים אחרים, וגם מדברי הרמב"ם
 עצמו בחיבורו (פי"ט מהל' שבת) דכתב ולא בפאה של
 שיער שמגנת על ראשה כדי שתראה בעלת שער הרבה
 ע"כ, נראה שגם הוא מפרש כפירש"י וכל המפרשים,
 ונראה דאף אם נאמר דלפי הרמב"ם בפיה"מ הפאה אינו
 תחת השבכה כדברי שאר המפרשים, כי אם כמו שס"ל
 להרב שלטי הגבורים, דלפירוט זה הדשערות של הפאה
 הן מגולות ונראים לעין כל, משום דלפי"ז יכול להיות
 דשלפא ומחויא הפאה ולא יתגלה שער ראשה ותהיה
 מכוסה, מפני שאפי' אם תסיר המגבעת כולה שמדובקת
 בה הפאה נשארה מכוסית בשבכה שעל ראשה מלבד
 המגבעת, וכיון שכן גם לפי פירוש זה אין להוכיח
 ממנו דשרי בסאה שמונת על שער ממש.

וכי תימא דמה צורך לומר דמיירי דיש שבכה
 מלבד המגבעת, כיון דמלבד הפאה הרי יש לה
 מגבעת, ופי' כובע וכמו שחרגם אונקלוס בפי' תצוה,
 וע"ע בהרמב"ם (פי"ח מהל' כלי המקדש), לזה י"ל
 משום דהפאה השערות הם דבוקים במגבעת, ואם
 שלפא ומחויא הפאה צריך שתסיר גם המגבעת, ואם לא
 תהיה לה שבכה תשאר ראשה פרוצ, ובוה ליכא למיחש
 וכמ"ש בשבכה מוזהבת וכדאמרן לעיל, ועי' לרבינו
 ירוחם שם דכתב בפירוש שבכה שהוא הכובע שעל
 ראשה, ואפי' תאמר דמש"כ הרמב"ם דהוא מגבעת
 שידבקו בו שער נאה וכו', דר"ל דהמגבעת בעצמה
 היא עשויה משער וכו' ידבקו וכו', וכמו שנראה שהבין
 כן הרב באר שבע בכונת דברי השלטי הגבורים, אכתי
 בהכרח צריך לומר דבהכרח המגבעת תהיה לת שבכה

וכן ראיתי בס' ערך השולחן שם באו"ח (סי' שג) דהביא משם רבינו ישעיה דחה גירסת הרמב"ם, וז"ל דאיפכא גרסינן בשלמא ילדה בשל זקנה מאיסי לה, ואיכא למיחש דילמא בעתא דטבילה מפני ששערה שרוי במים מואסת בשערי דוקנה ואתי לאתויי ד' אמות ברה"ר, אבל זקנה בשל ילדה לא מאיסי לה אלא כדי נסבא עכ"ל, ונראה ברור דעכ"פ במה שמפרש דהחשש הוא משום בעת הטבילה דוקא דאתי לאתויינהו ד' אמות, כו"ע מודו בזה אף דליכא חשש דשלפא ומחויא ברה"ר, ואף לפי המפרשים דזקנה בשל ילדה דשבח הוא לה ואתי לאתויי, אינו דאתי לאתויי ברה"ר, אלא דוקא בעת הטבילה ואתי לאתויי ברה"ר, כנ"ל מוכרח דברה"ר כיון דמגליא שערה אין לחוש דשלפא ומחויא.

ועוד נראה דמלבד כל מה שהוכחנו לעיל דאי אפשר לפרש בדברי הרמב"ם דמאי דאסר בפאה נכרית ברה"ר דהוא בפאה שעל שערה ומבלי שבכה, ושגם השלה"ג ומי שנמשך אחריו הוא דהפאה הוא אחר שיש עליה כיפה וקשוריה היטב וכדכתיבנא, ועוד נראה דבלא"ה מוכרחין אנו לומר כן, דאם נרצה לפרש דהרמב"ם ס"ל דאפי' בפאה נכרית המכסית שערה דמתיר הרב לצאת ברה"ר, ואעפ"י שלא יש עליה שום דבר היפך סברת הרב באר שבע, הא ודאי אי אפשר לומר כן וכדכתב הרב שם, דהרי הוא פסק (בפכ"ד מהל' אישות הי"ב) דדת יהודית שיוצאת בלא כתובה הוא מי שיוצאת לשוק א: למבוי מפולש וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הגשמים אעפ"י ששערה מכוסה במטפחת ע"כ, הא קמז דאעפ"י ששערה מכוסה במטפחת צריך ג"כ שיכסה ראשה וגופה בצעיף, כמש"כ המפרשים דתרגום של צעיף הוא רדיד, וע"ע ברמכ"ם (פי"ג מהל' אישות).

גם הסמ"ג (עשין מ"ח) כתב דאפי' הנשים היוצאות מחצר לחצר דרך מבוי וראשה פרוע ואין עליה צעיף כדרך כל הנשים אעפ"י ששערה מכוסה במטפחת הר"י עברה על דת יהודית ע"ש, גם הטור (סי' קט"ו) כתב וז"ל ואינו היא דת יהודית יוצאת וראשה פרוע אפי' אין פרוע לגמרי אלא קלתה בראשה כיון שאינה מכוסית בצעיף תצא ע"כ, גם רבינו ירוחם (נתיב כג ח"ח) כתב ראשה פרוע כגון שערה מכוסה במטפחת דאי מגולה פשיטא דאפי' מה"ת אסור עכ"ל, וכן פסק מרן (בסי' קט"ו סעיף ד'), ופירוש קלתה שאמרו בגמ' הוא מטפחת כדכתב מרן בב"י.

ונראה דלפי מש"כ הרמב"ם ז"ל כל הנשים הנשואות מדרך הצניעות שיש להם ג' כסויין לכסות שערותן, האחד הכיפה שעל ראשן שמכסין בה שערן בתוך ביתן, והב' המטפחת שמכסה בה ראשה ראשה בחצר, ואינו מספיק להן הכיפה שעל ראשן שמתכסית בתוך הבית, והג' כשהיא יוצאת לשוק צריך ג"כ שתכסה ג"כ עוד בצעיף, ומש"כ הרב דת יהודית

שלפא ומחויא הפאה, תשאר השבכה עליה דמכסה שערה, ובכה"ג הוא דשרי משום דנראה לכל דהפאה היא למעלה מהשבכה ובוהו הוא שהתיר דוקא השלה"ג, לאפוקי ממה שנראה מהרבנים החולקים על דבריו דגם בזה יש לאסור משום פרועת ראש, ולכן נראה דגם מורי"ם דנראה דנמשך אחריו דוקא הוא בכה"ג, ולא שיש ללמוד היתר לצאת בפאה שעל שערה משום דמגליא שערה.

וכי תימא אכתי עדיין יש לעמוד במה שהוכחנו דכל דמגליא שערה אין לחוש דשלפא ומחויא, דא"כ היכי תנן יוצאה אשה בחוטי שער בין משלה ובין משל חברתה וכו', ומשמע לכאורה דהשערות הללו הן מגולות ואינן תחת השבכה, מדעביד בש"ס צריכותא דאי אשמועינן ידיה משום דלא מאיס וכו', וגם אמרו עוד שם תנא ובלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה וכו', ופריך עלה בשלמא זקנה בשל ילדה שבח הוא לה וכו', ועי' בפרש"י ותוס' ושאר הראשונים מה שכתבו בזה. וא"כ תקשי לן דאם הוא שאלו השערות הם תחת השבכה הא אינו נראות דמכחו עלה, וגם למה לא תצא ילדה בשל זקנה הרי כל דמגליא שערה אין לחוש דשלפא ומחויא, וזה נראה דעת הרב מג"א שם דסייע משם לשלטי הגבורים.

הא נמי לק"מ דנראה דאין החשש בכאן דשלפא ומחויא ברה"ר כדאמרן, רק דהחשש הוא דוקא דשלפא בעת הטבילה, ואעפ"י שהם תחת השבכה ואין לחוש דשלפא ומחויא, וקאי על רישא דמתני' דראש הפרק דתנן לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן וכו' ולא תטבל בהם עד שתרפם, ופריך בגמ' טבילה מאן דכר שמיה, ומתדצינן אמר רב נחמן בר יצחק אמר רבה בר אבבה מה טעם קאמר מה טעם לא תצא וכו' עיין שם, והכי פירושא דש"ס מ"ט וכו' דאע"ג דאין לחוש דשלפא ומחויא ברה"ר משום דמגליא שערה יש לחוש דשריא להו בעת הטבילה ואתי לאתויינהו ד' אמות ברה"ר, וע"ז קאמר התנא דאעפ"י דתנן דלא תצא בחוטי צמר וכו', יוצאת אשה בחוטי שער וכו' דליכא למיחש דשלפא להו בעת הטבילה לפי שיכולה לטבול בהן, וא"כ מה שאמרו בגמ' ובלבד שלא תצא ילדה וכו', לאו משום דשלפא ומחויא ברה"ר, דהא ודאי ליכא למיחש כדאמרן, רק דיש לחוש בעת הטבילה דשלפא להו ואתי לאתויינהו ד' אמות ברה"ר, ומשו"ה פירש"י דמאיס ואתי למישלף ע"ש, ור"ל בעת הטבילה ולא תויינהו ד' אמות ברה"ר.

ומלבד דהך פירוש הוא מוכרח בש"ס, וכן מפורש ג"כ בדברי הרמב"ם בחיבורו בהל' שבת (פי"ט ה"ט) ובפיה"מ ורע"ב בפיה"מ ע"ש, וכן כתב הרב המאירי בחי' ע"ש, וכן מתבאר ממש"כ רבינו ירוחם שם עש"ד, וכן פירש הרב קרבן העדה בפיה"מ ע"ש.

צעף, ואף אי שלפא הרי הצעיף על ראשה, אלא ודאי כדאמרן, ושוב ראיתי להרב מגילת ספר בעשין מ"ח (דף טו) מש"כ בזה.

וא"כ איפוא איך יעלה על לב להוכיח ממה שפ"י הרמב"ם בפיה"מ דמס' שבת בפ"ה פאה גכרית, דמשם מוכח לדעתו ז"ל דשדי לצאת בפאה גכרית לכר דשערות של הפאה גלויות לעין כל, ואעפ"י שאין על ראשה שום כסוי אחר, כיון דמפורש בדבריו שאף שיש על ראשה כיפה ומטפחת דאיכא איסורא משום דת יהודית ויוצאת בלא כתובה אם אין עליה עוד ג"כ צעיף שמכסה ראשה, וכבר כתיבנא משם כמה גדולים דאעפ"י שיש מטפחת על ראשה שמכסה שיערה, דאיכא איסורא משום עוברת על דת יהודית אם לא יש על מטפחת צעיף ג"כ, ויש לדקדק מזה דכל הכסויים נמי אינם מועילים כי אם דוקא צעיף דוקא לפי שמתעטפה בו.

ועיין בפרש"י גבי מ"ש בש"ס (קידושין ל' ע"א) רבי חייא בר אבא אשכחיה לריב"ל דשדי ריסנא ארישיה וקא ממטי ליה לינוקא לבי כנישתא, דכתב ז"ל סדין שאינו ראוי להתעטף הראש אלא כסוי בעלמא שם על ראשו שלא ילך בגלוי הראש ולא הספיק להתעטף בסודרו, מאי כולי האי שמהירת לצאת בלי עטיפה ההוגנת לך עכ"ל, ועי' ג"כ בשו"ת מהר"י מברונא (ט"ו קס"ו) ודוק שם.

ולכן נראה דגם לפירוש הרמב"ם אי אפשר לומר דהיא על שיערה, דאם שלפא ומחויא מתגלית שיערה דבכה"ג לא חיישינן, וגם דאפ"י אם אינו על שיערה דאפשר דשלפא ולא מתגלית שיערה, צריך שיהיה ג"כ עוד צעיף על הפאה לכל הפחות משום דת יהודית, ובהדיא תנן שם במס' שבת ערביות יוצאות רעולות ומדיות פרופות וכו' אלא שדברו חכמים בהוה, וע"ש בפיה"מ לרע"ב ובח"י הרב המאירי, ורבינו ירוחם (בנתיב הנזכר) כתב ז"ל ויוצאה אשה מעוטפת בראשה כמו שנוהגות לצאת וכן בטליתה ע"ש.

ומה מאד אני תמיה על דברי השלטי הגבורים, דהוא ז"ל אף דלא שם על לבו לכל מאי דכתיבנא לעיל, דאי אפשר לומר דהפאה היא על שיערה בלא שום דבר עליה, עכ"ז כבר ידע דהדחיה מבוארת דהוא כשיש על הפאה איזה דבר לכסות הפאה, אלא דרצה לדחות זה וכתב ז"ל ואין לומר שהיו משימות צעיף או מידי על הפאה, דא"כ מאי אהני ההוא קשוט, הרי כל עצמו של אותו קשוט לא הוי אלא כדי שתראה בעלת שער, אלא פשיטא דמיירי שהולכות בשערות מגולות ע"כ, ובעיני יפלא איך עלה בדעתו ללמוד היתר אף לצאת לרה"ד, דהא ודאי מי שעושה כך שתראה עצמה בעלת שער הוא בתוך הבית או בחצר לבעלה או לקרובותיה שהם בבית או בחצר, ולא להראות עצמה בעלת שער לכל העולם שיראו אותה כן ברה"ד בעלת שער ויבואו לידי הרמור ומכשול, ואתמהא איד חשב לדחות בכך כדי להוציא עי"ז דין

הוי אם יוצאת בלא רדיד אעפ"י שמכסה ראשה במטפחת הוא מלבד כסוי הכיפה שמכסית בתוך הבית. **וכדמוכח** מדברי הרמב"ם עצמו (בפ"ג מהל' סוטה ה"ה) דכתב ז"ל והיא עומדת ביניהן בלא רדיד ובלא מטפחת אלא בבגדיה וכיפה שעל ראשה כמו שהאשה בתוך ביתה ע"כ, דמתבאר מדבריו אלו דכל הנשים כשיוצאות לשוק יש להן על ראשן לכסות שערן ג' כסויין, האחד כיפה שהוא על שיערה ממש שבוה היא מכוסית כשהיא בתוך הבית, ב' שנית מטפחת על גבי הכיפה שמותרת בזה בחצר, ועוד ג' שהיא הצעיף שהיא צריכה כדי לצאת לשוק.

ועיין להרב זכור לאברהם אביגדור באור"ח (סי' י"ד) שהשיב על דברי המג"א במה שהקשה ע"ד השו"ע, דאין לה מקום דמ"ש באה"ע לא תלכנה בנות ישראל פדועי ראש, הוא שאפ"י הנשים הנשואות שראשן מכוסה בכיפה וקשודיה, דרך ארץ הוא שתכסה ראשה בכסוי שלא תלך בשוק כמו שהיא הולכת בבית שהוא דרך פדיונות עכ"ל.

ונמצא לפי"ז לדעת הרמב"ם וכל הראשונים שפירשו דקלתה היינו דוקא המטפחת כנ"ל, דלא סגי שתצא ברשות הרבים אפילו בכיפה של צמר וצעיף עליה דבעינן נמי מטפחת, וכדברי הרמב"ם משמע בסו"פ הגוול בתרא (ב"ק קי"ט ע"א) דהכיפה צריכה לאשה תמיד דקתני שם אבא שאול אומר מוכרת אשה בארבעה וחמשה דינר כדי לעשות כיפה לראשה, ורש"י פירש שם צעיף ואין הבעל מקפיד ע"ש, ולפי"ד אתי שפיר כמשמעה שהוא מלבוש הראשון שמכסה שיערה וכדמשמע בכ"מ, יכן מפרש הערוך שם בערך כפה.

ולכאורה היה מקום להקשות ע"ד הג' הערוך דלפי מה שפירש בערך קלת דהיינו כיפה, א"כ למה הוצרך לפרש בערך כיפה בפ"י ראשון דבההיא דמס' שבת שאמרו כיפה של צמר דהוא כיפה שתחת השבכה, ולא פירש דהוא כיפה שתחת הצעיף, אלא די"ל דלפי"ד אם יש על גבי הכיפה דבר אחר אפ"י שבכה שפיר דמי ולא בעינן צעיף, ועוד י"ל דאפ"י אי בעינן שאותו דבר אחר יהיה צעיף דוקא, ואינו מועיל שבכה, כדי שלא יהיה משום דת יהודית כדכתב הרמב"ם ושאר פוסקים, דתם במס' שבת דמסיק הש"ס דאף בכיפה של צמר תנן משום דאפשר דשלפא ומחויא מתחת השבכה ולא מגליא שיערה, מה שיש לחוש כשיש לה ג"כ שבכה, אבל אם לא יש לה שבכה אעפ"י שיש לה צעיף שרי גם משום איסור רה"ד, דאם שלפא הכיפה הצעיף לא יועיל לכסות שיערה ולא יתגלה כלל. וזה בהכרח צריך לומר כן בדעת הרמב"ם ושאר פוסקים הנ"ל דס"ל דאפ"י יש לה כיפה ומטפחת צריך להיות ג"כ צעיף, משום דאי לא"ה לא הוי דת יהודית, א"כ למה התירו בטוספת וטרביטין הקבועין לשבכה, וגם בשבכה המוזהבת דלא שלפא ומחויא משום דמגליא שיערה, והרי צריך להיות לה למעלה מהשבכה ג"כ

מחודש כזה שלא נמצא בשום פוסק קדמון להתיר. ואעפ"י שלע"ד האריכות בזה עוד אך למוחר, עכ"ז אביא רק דברי הג' הרמב"ן בחי' לשבת שם גבי מ"ש רב דכל מה שאסרו חו"ל לצאת ברה"ר דאסור לצאת לחצר, דכתב דלאו דוקא חצר דגם בבית אסור, והוכיח ג"כ מדהתירו בכבול ומשום דלא תתגנה על בעלה, והיינו בבית דכחצר אינה חוששת אם לא תתראה בעלת שער ולא תתגנה על בעלה, ושוב כתב לדחות ושמה נאמר דבבית מותר, ולא אסרו אלא בחצר דדיירי ביה רבים ודמי לרה"ר ושלפא ומחויא התם, ואיכא לא תתגנה על בעלה דחזי לה בחצר שאילו ברה"ר אינו רואה אותה ע"כ.

הרי לך דעתו ז"ל דבשאר דברים שאסרו דהוא גם בבית מדהוצרכו להתיר בכבול ופאה שלא תתגנה על בעלה, מפני דמה ששייך שלא תתגנה לא הוי כי אם בבית, אבל בחצר ליכא הך חששא שהיא חרששת שתתגנה על בעלה וכ"ש ברה"ר, וכיון שכן יש ללמד מדבריו ג"כ דמה שמנחת הפאה סדי שתראה בעלת שער דהוא דוקא בבית לבעלה ולחברותיה, ואף למה שכתב אה"כ ושמא וכי דאיכא גם בחצר דלא תתגנה על בעלה דחזי לה, הרי אף לפי פירוש זה סיים דבריו שאילו ברה"ר אינו רואה אותה, ופירוש דבריו נראה דכיון דהיא ברה"ר אפי' בעלה אינו יכול לראות מפני הכסוי שעל ראשה מפני הנורים דשאר בני אדם, ואעפ"י שבדברי הרמב"ן לא הוזכר פאה כי אם כבול, בודאי נקט ההכרח מכבול, וה"ה תכ"ש דשייך לומר גם זה בפאה שהוא בבית, דאי לא אין מובן לדבריו כלל.

אשר לפי"ז גם מה שהביא השלטי הגבורים מההיא דנזיר (כ"ח ע"ב) לא מכרע מידי, משום דהבעל אינו מקפיד כי אם על מה שיכול לראות שהוא בבית או בחצר, אבל לא ברה"ר מפני שאינו רואה אותה כדכתב הרמב"ן, ומכאן תשובה גם למש"כ הרב בית יעקב בסי' הג"ל אלא שאכמ"ל.

אשר לפי כל מה שנתבאר לא זו בלבד שיש לתמוה על דברי השלטי הגבורים במה שרצה ללמד היתר, אלא דגם על כל הבאים אחריו כמו הרב מהרי"ק והבאר שבע ואחרים שדחו דבריו ודברו עמו קשות, גם עליהם יש לתמוה שלא ביארו כל הצורך להוכיח שאין ראיה משם והגיהו מקום פתחון פה לערער אחר דבריהם, וכמש"כ הרב מג"א על דברי הרב באר שבע כנ"ל, ועי' במש"כ הרב חות יאיר (רס"י ט').

וכמו כן יש לעמוד על דברי השאלת יעב"ץ דהדבר ברור ופשוט אצלו לאסור, וכתב שם בח"א (סי' ט') דמשו"ה לא תנן ברישא דמתני' דפי' במה אשה דלא תצא בפאה כי אם נקט כבול משום דבלא"ה אף בחול אסור משום פרועת ראש, אלא שהרגיש שרבותינו בעלי התוס' הוקשה להם כן וציין למש"כ הוא בפיה"מ שם, וראיתי בפירושו בספר לחם שמים שהביא מה שתירצו התוס' לקושיא זו דמילתא דפשיטא

היא דאסור דודאי שלפא משום דמחכו עלה, והוא ז"ל הקשה על דבריהם דמשום דמחכו עלה לא חיישינן דעבדה איסורא לגלות ראשה, ועדיפא מינה כתבו התוס' בראש הפרק דאפי' בשבות דרבנן לא חשו דילמא שלפא, וכן בגמ' דיוצאה בשבכה המוזהבת פירש"י דאי שלפא מגליא רישא, ולכן כתב דלא אצטריך למתנייה משום דאף בחול אסור משום פרועת ראש כמ"ש בחי' פ"ד דנזיר, ושזב כתב דאולי דעת התוס' דהכא בפאה העומדת למטה ממקום גידול השער תחת קשוריה עסקינן דבכה"ג בחול שרי זת"ד.

ולע"ד מה שהוקשה לו על דברי התוס' ולכן בחר לו דרך לעצמו דלא מצי התנא למתני משום

דאף בחול אסור, אינו מחזור בעיני משום דודאי כל רז לא אניס להו, ומן החיוב המוטל עלינו לקיים את דבריהם, ומה גם שהרואה יראה לכל הראשונים ז"ל שהוקשה להם כן, עי' בחי' הרמב"ן נמי (לדף ס"ד) דכתב ז"ל וק"ל אמאי לא תני ברישא פאה נכרית, ואפשר שבכבול עצמו די לו ללמד לשאר תכשיטין שלא תצא בהן לחצר ול"נ אורחא וכי' יעוש"ד, גם הריטב"א שם אחר שהביא תירוץ הרמב"ן כתב וצ"ע אמאי לא תנא ברישא לאיסורא פאה נכרית ברה"ר בהדי כבול יעוש"ד, ואיך יעלה על הדעת שמכל הראשונים ז"ל דלכם פתוח כפתחו של אולם נעלם מעיני קדשם תירוץ פשוט כזה, ועוד תימה רבתי שנעלם ממנו שהרמב"ם (פי"ט מהל' שבת) ורבינו ירוחם הוצרכו להביא שאסור לצאת בפאה נכרית לרה"ר עיין עליהם והוא פלא.

אמנם כבר כתיבנא דאף דבאמת אסור הפאה כמו

שער שלה, אפי"ה לק"מ, משום דכבר הוקשה להם להראשונים בכבול אפי' דאינו שער דלמא אסור ברה"ר דאין לחוש דשלפא ומחויא משום דמגליא שער, וכתבו דמיירי דיכולה להשמט מתחת השבכה מבלי שתגלה שער, ובודאי דכמו כן הוי בפאה דומיא דכבול, והיינו דתני לה לפאה בהדי כבול, וכמש"כ הרשב"א והריטב"א וכדכתיבנא לעיל, וכבר כתיבנא לעיל דאפי' השלה"ג לא עלה בדעתו להוכיח כן כי אם עפ"י פירוש הרמב"ם, משום דידע שפיר שלפ"ד שאר הראשונים במה שפי' בפאה נכרית בודאי מיירי תחת השבכה, כמו שפירשו כן בכבול ופאה דומיא דכבול, ולכן אין צורך לדחוקי שהוא למטה ממקום גידול השער, מה שאין נראה כן מדברי הראשונים ז"ל, כי אם דכתבו דהפאה עם קליעת שערותיה למעלה היא.

גם ראיתי להרב הגוזר בח"ב (סי' ז') שהביא דברי תלמידו שרצה להוכיח כדברי שלטי הגבורים מדין יוצאה אשה בחוטי שער, והיא מה שסייע כן המג"א, והרב דחה דבריו דמה זה ענין לפאה, דחוטי שער שהוא דבר אחר שיוצאין תלוין חוץ מבעד לצמתן עש"ד, וע"ע שם (בסי' ח') דחזר השואל להתחיק דבריו, והרב ז"ל חזר ודבר עליו וע"ד הרב מג"א בדברים קשים יעוש"ד.

ואף שהמה מועטין, אלא ודאי ע"כ דמיירי תחת השבכה, ולכן תמה על דברי הבאר שבע דלא הכריח מזה כי אם מסוף דבריו שכתב כדי שתראה בעלת שער, וכתב שהוכחתו מדברי רש"י יותר חזקה מאד דאיך תלך בשערותיה מגולה אף שהמה מעורבבות, יכתב עוד ואף לפי הרמב"ם דלא פירש כפרש"י שמקולעת עם שערן בגופה, וא"כ אין ראייה שאיירי תחת השבכה, מי יימר דהרמב"ם הוא חולק עם רש"י דמפרש דהוא תחת השבכה, ולכן תמה יקרא על דברי המג"א דכתב ע"ד הבאר שבע דהם דברים דחויים, ושוב נרגש דא"כ למה אמרו שלא תצא ילדה בשל זקנה, ותיירץ משום דלפעמים השבכה נעתקת ממקומה או לרפיון קשוריה ועי"כ נראית השער ואז מכחו עלה זהו תמצית דבריו.

והרב המחבר תשובה מאהבה השיב שם (סי' מ"ח) שלדעתו בבא דרישא יוצאה אשה בחוטי שער מיירי תחת השבכה, אבל בבא דסיפא מה שפירשו רש"י והרמב"ם מה אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, רק ההבדל הוא בציוור השבכה, דלפרש"י דעטתה מקליעת שערות תלושות כמין מגבעת מבלי שום דבר אחר, ולפירושו הרמב"ם לא נעשתה שבכה זו משערות תלושות לבדן. וזולת שהיא דבוקה במגבעת, ובבא דרישא שהשערות תחת השבכה ורדיד עליהן לא חיישינן דשלפא ומחויא ברה"ר, ובבא דסיפא דפאה נכרית היא השבכה עצמה ובה תכסה שערותיה, יש לחוש דשלפא ומחויא, אלא שחכמים הקילו לצאת לחצר שלא תתגבה על בעלה, ואי גם בבא זו מיירי תחת השבכה למה ברישא מותר אפי' ברה"ר ובסיפא אינו אלא לחצר, וכתב עוד שם דהיא גופא אתא לאשמעינן דבפאה נכרית שגראין השערות לכל אף שאינן שערותיה לא התיירו אלא בחצר משום דאפי' בלא כסוי נמי אין בזה משום פרוצת דאש כמש"כ החוס' בכתובות (דף עב), וא"ת לענין שבת מיירי ולא לענין דת יהודית, א"כ ממילא בטלים גם דברי השלטי הגבורים דמתניתין מיירי לענין שבת ולא לענין דת משה ויהודית, ובוהו יש לסתור מה שדצה בעל שאלת יעב"ץ לתרץ קושית החוס' במס' שבת וכו', א"כ לא סייעתא להיתר של השלה"ג גם לא תיובתא עכ"ל בקיצור.

ואחרי המחילה רבה אין דבריו נראים דמה שרצה להוכיח דבבא דסיפא מיירי כן דאל"כ מה בין בבא דרישא וכו', החילוק מבואר דרישא השערות הם קשורות, וסיפא הפאה היא תלושה והכל הוא תחת השבכה, ולזה כיון רש"י ז"ל לומר שהפאה היא תלושה, להדיענן החילוק דבפאה שייך דשלפא ומחויא, משא"כ בחוטי שער דלא שייך כי אם בשעת הטבילה כשהיא ילדה בשל זקנה והכל הוא בתחת השבכה, והוא מוכרח אפי' למה שהבין הוא דהפאה מכסה כל שאר ראשה, וכ"ש שנראה כדברי הרב מה"ר ברוך שהפאה

ולע"ד אף שהדין דין אמת ויפה כיון במש"כ דכפאה נכרית איכא איטורא כמו שעה ממש, ואי אפשר לומר דחוטי שער דמתני' דמיירי בגלוי, אבל אין צורך לכל מה שנדחק שם, דבלא"ה הכל מיושב על נכון, ודדאי הפאה היא תחת השבכה ויש על השבכה ג"כ צעיף, דכחאי גוונא שרי בחול לצאת ברשות הרבים, וגם בחצר מיירי שהיא תחת השבכה, דאף בחול לא שרי בחצר כי אם במטפחת כמו שכתוב בירושלמי והרמב"ם וכמה ראשונים עמו, וכן הוא דעת מרן וכדכתיבנא לעיל, וגם אין צורך למה שנדחק בדין חוטי שער דמיירי שיוצאין תליון חוץ לצמתן דוקא משום מה שהוקשה, דכבר כתיבנא דהדבר ברור דמיירי תחת השבכה דבהא אין לחוש דשלפא ברה"ר ומחויא, אלא החשש הוא דוקא שבעת הטבילה שמגלה ראשה ונמצאות שם נשים אחרות ויכולות לראות החוטי שער.

ומה שהביא ממש"כ ר"ע בפיה"מ להוכיח כדבריו ע"ש בפירושו דכתב וז"ל שעשתה אותו כמין חוטיין וקולעת בהן שעה או אפי' קשורה אותו על פתחה קשר מהודק, ומדבריו אלו אין להוכיח כדבריו דס"ל דאי אפשר לפרש דהחוטי שער זה רק למעלה ויש לתמה עליו דלמה לא דקדק מדבריו שם דכתב ולא דמי לחוטי צמר וכו' ואי מתרמיא לה טבילה וכו' ולא אתיא לאחוייהו, דמתבאר מדבריו דזולת זה אין לחוש דשלפא ברה"ר ומחויא וכדכתיבנא לעיל.

הגב הלום ראיתי לאחד מרבני אשכנז האחרון בע"ס בית יצחק שמעלקיש חאו"ח (סי' י"ד) שעל מה שנשאל עדין של פאה נכרית האריך דרך פלפול לצדד לכאן ולכאן, ולא אוכל לפלפל על דבריו לאפס פנאי, רק להביא מש"כ וז"ל דע שראיתי בתוס' רי"ד על שבת הנד"מ דבר יקר מאוד והוא קלוזין לעינים שכתב בריש במה אשה דהא דחיישינן ברצועות שבראש אשה שתודמן לה טבילה של מצוה, הנה לשלפא ומחויא לא חיישינן דלא מיגלי שעה משום פריצות, רק לטבילה חיישינן משום שאחר שתסירם בשעת טבילה וכו' ולכן אתיא לאחוייהו ע"כ, ואף שבלא"ה כבר הוכחנו כן מדבריו ומדברי כל הראשונים, דבין בבא דאשונה בחוטי צמר ובין בבא דסיפא דמיירי במחוסית בכסוי עליה, תלא שייך כלל חשש דשלפא ומחויא ברה"ר משום פריצות, ואי שייך חשש הוא רק בעת הטבילה, עכ"ש גם מדבריו אלו מחזיק דברינו ביותר עד שלא ישאר שום פתוחון פה די בזה.

ועוד ראיתי להרב מהר"ר ברוך בתשרי כי באה בס' תשובה מאהבה ח"א (סי' מ"ז) דנשא ונתן בדין זה, ורצה להוכיח מפרש"י כדברי הרב באר שבע מדכתב חוטי שער שקולעת בהן שעה, וכן מדפירש בפאה נכרית קליעת שער תלושה וצוברתה על שער עם קליעתה, וע"כ הפירוש מכוסה תחת השבכה דאיך יצדק שתלך בזה מגולה הא איכא עכ"פ שערות עצמן

השבכה וניכר לכל, יש סעד לזה מדברי הרמב"ם בפיה"מ וכדכתיבנא לעיל, אלא שיש לומר שגם בכה"ג דמיירי שיש כסוי אחר וצעיף על גבה משום דת יהודית וכדכתיבנא לעיל, ועכ"פ גם הרבנים הם מסכימים שיש איסור פרועה ראש בפאה נכרית.

גם אשו"ר להרב מהר"א פאלאג'י בס' בירך אברהם פ' בחקותי (דף קכ"ו ע"ב) דכתב וז"ל והנה כל ראש לחלי לבא לידי הרהורים רעים הזיינו ענין פאה נכרית, התל"ית בגבולינו לא נמצא ולא ימצא כזאת בישראל, ויתמרמר האדם ויבכה האיש אשר גגע יראת אלקים בלבו מראות ברע אשר על האדם, דפשתה המספחת בערי אדום להיות יוצאות הנשים בפאת נכרית כי הוא עון פלילי, ודבר זה הוא גורם רעה לעשות להרבות זמה בעולם, ולא די המכשלה ממה שהנכריות יוצאות כי בהפקרא ניתא להו ולא יבצר מפגם הראות. עוד תוסיפו צרה גם בכנות עמנו ולא תהא כזאת בישראל, וכבר בא חכם הרב לחמי תורה להוכיח בשבט פיו על הדבר ההוא דרשו מעל ספרו (בדף ד' סוע"ב) דכתב וז"ל וגם עוד ראוי להוכיח ולהודיע גודל המכשלה אשר זה כמה שנים שיצא הכרוז מפי כבוד א"א מו"ר הגאון בצירוף שני ב"ד יצ"ו בחרם על לבישת נשים בפאת נכרית, וכ"ש גלוי שערות עצמן אשר אמרו חז"ל שער באשה ערוה, והנה ענין החרם שנכנס כח העונש החרם ח"ו ברמ"ח אברים. והיאך שיד להפסיד רמ"ח אברים בשביל גלוי שערות, והנה מרגלא בפומיהו דאינשי לעשות סמך להיתר פאה נכרית ממשנה ערוכה דשבת דיצואה אשה בפאה נכרית, ובאמת אין שום ראייה משם דהתם בפנויה איירי, אמנם הלא זולת זה אותן הנשים אין מהויקיין ממש כל הלכות שבת, בהליכתם לכפרים הסמוכים ונושאים כל הפציהם מרה"י לרה"י, ולוקחים דבר מאבל במעות ושאר טלטול מוקצה וכדומה, ואין מקיימין רק זה ההיתר של פאה נכרית, ובהו יש לפרש דרך הלצה מ"ש בחגיגה (דף י"ז ע"א) הלכות שבת הם כהררים התלויים בשערה, וז"ל בהיתר שער נכרית בלבד, וביותר תמהני על נשים פחותי הערך המתנהגים בגלוי שערות ועליהם קראו שערך צמח ואת ערום ועריה, והיינו שדמה לנו קרא למה תשקלו כסף בלא לחם, דאותן נשים שהם ממש נחוסרות לחם היאך הן מדמות לנשים עשירות בעלי כסף שהן עושות מצד שרירות לבם ואתם עניות רוצים להיות בשקל אחד זה"ר דפח"ח עכ"ל.

והנה משי"כ דמרגלא בפומיהו דאינשי לעשות סמך וכו' ובאמת אין שום ראייה דהתם בפנויה וכו', הם דברי תימה דאיך העלים עין מדברי השלה"ג ומג"א הנ"ל, וגם תימה דאי אפשר לאוקמי בפנויה משום דבגמ' אמרו כדי שלא חתגנה על בעלה ע"ש, וכמו כן יש לתמוה על דברי מהרד"ך בבית דוד בפיה"מ שהוא מפרש כן, ומן התימה על הרב מהרד"ף

אינה מכסה כל שאר ראשה, וכמו שהוכחנו לעיל מדברי הטור ורבינו ירוחם, דלפ"ז הדבר ברור שהיא תחת השבכה.

ומש"כ עוד שם הרב המחבר תשובה מאהבה דאף לפי פירוש זה דהפאה אינה תחת השבכה אין ראייה להשלטי הגבורים משום דז"ל וכו', גם זה אינו מחזור לפי מה שכתבתי לעיל שהקשו הראשונים דאמאי לא תגי כרישא פאה, ושהרמב"ם ורבינו ירוחם הוצרכו להודיענו, ומשי"כ עוד ואם תאמר לענין שבת מיירי וכו', גם זה אינו נכון כדיראה הרואה במשי"כ התוס' והמרדכי והרב המאירי ומפרשים אחרים שם בפ' במה אשה (דף ג"ט ע"א) גבי מ"ש ולא בעיר של זהב, דאצ"ג דאמרין בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות חתנים והכא לא אסיר אלא בשבת, אומר ר"ת דדוקא לחתנים וכלות גזרו ע"ש.

ושו"ר משי"כ מהרד"ך (בית ב' חדר י"ג) והרב מהר"ר צבי בריש תשובותיו הביא דבריו הרב ברכי יוסף באה"ע (סי' ט') ומחויק ברכה (סי' פ"ו) ע"ש, ומלבד מה שיש לעמוד על דבריהם, ועוד דעכ"פ הכא בעניני שבת ביארו הראשונים דליכא למימר הכי, וע"ע קהלת יעקב (דף קל"א ע"ג) ומקנה אברהם ח"ב מערי המ"ם (דף ס"ז ע"א).

ומש"כ עוד שם התשובה מאהבה דרישא וסיפא תחת השבכה ומיירי בשערות שיוצאות. חוץ לצמתן ולכן וקראת בשם פאה וכו' יעו"ש"ד, כבר קדמו בזה הרב בשאלת יעב"ץ ח"ב שם ובלחם שמים ע"ש, והתשובה מאהבה לא ראה דבריו שם, ומפני זה כתב שם דאשתמיט מיניה דברי הבאר שבע ושלטי הגבורים, וע"ש דמטיק התשובה מאהבה דגם השלטי הגבורים לא הביא סמך רק למה שהוא הפאה חוץ לקשוריה ומחוץ לצמתן, אבל כשהפאה על שערה ממש גם השהלה"ג אסור, וכבר כתבתי לעיל דלזה יש סעד מדברי הרמב"ן והרשב"א דהוי דומיא דכבול, ואין צורך לכפול היברים, דנמצא דגם הרב מהר"ר ברוך והתשובה מאהבה הם מן האוסרים, ולפי דברי ההתשובה מאהבה גם השלטי הגבורים לא התיר כשהפאה על שערה.

גם ראיתי בתפארת ישראל על המשניות בפ"ו דשבת במשנה דפאה נכרית בחצר, דהוקשה לו דעכ"פ אסור מפני מראית העין ואפי' בחצר, ושדוחק הוא לומר דמיירי תחת השבכה, ולכן כתב שם דמיירי בחצר שאין רבים בוקעים בו דשרי, ובוהו יש ליישב קושית התוס' דלהכי לא נקט משום דבלא זה אסור, ולדברי התוס' נראה דמיירי בלובשתן על השבכה רק לקישוט וניכר לכל ע"י השבכה שאינן שערותיה עכ"ל.

ומה שיש להשיב על דבריו במשי"כ לעיל ואין צורך לכפול הדברים, ובשגם מדברי הרמב"ן בחי' שם נראה שהוא אפי' בחצר דבקעי בה רבים, ובלא"ה הכל מיושב על נכון, רק דבמשי"כ דהפאה מיירי דהוא על

הרשב"א הביא דבריו מרן ב"י אר"ח (סי' ש"א) והיא לו בדפסה בח"ג (סי' רס"ו) שאסר סנדל של עץ שאין בהם מסמר אלא חתיכת ברזל, דאעפ"י שהוא מותר מן הדין אסור שלא יבוא לטעות ולהתיר סנדל המסומר ע"ש, ומה שהוכיח הרב פר"ח מדברי הרמב"ם דמתיר בבשר חיה, מלבד דלפי"ד הב"ח גם הרמב"ם ס"ל דאסור ולא נפלא דהא איכא כמה מהראשונים דאסרי, זכמו שכתב הרב ערך השולחן (באות ד'), ועוד זאת דמה שכתב הרב דחוק לומר דמשום נראה העין לא מרי"ג, לא ראה תשובת הרשב"א דח"ג הנ"ל, דלפי דבריו אין זה דחוק, ועיין מה שכתב הרב היד"א במחזיק ברכה (אות ח') ודוק שם.

ולא שייך לומר בדין זה מש"כ התוס' בר"פ כל הבשר (חולין דף ק"ד ע"א) ובמס' שבת (דף כ"ג ע"ב) דאין לדמות שבותין, משום דכבר הוזכרו ר"ל דצריך להרחיק מן התשר, ובכל מקום שיש לחוש אמרו שאסור מפני מראית העין רבו מספר וקצרה היריעה מהכיל.

ומש"ה כתב רבינו הג' הרי"ף ז"ל דחלבו של בן פקועה שאסור משום מראית העין כמו שהצריכו שחיטה והביאו דבריו הפוסקים ז"ל, והכי מתבאר ג"כ מתשו' הרשב"א ז"א (סי' שס"ד) ורמזה הכנה"ג (סי' י"ג) הגה"ט (אות י"ב) דכתב דבדגים אין בו אבר מן החי דלא אמרינן כל שבשרו מותר אתה מצווה וכו' אלא במה שטעון שחיטה או גחירה אבל לא במה שמותר בלא שחיטה ובלא גחירה ע"כ, דמפורש יוצא דגם בבו פקועה איכא משום מראית העין, וע"ע בכנה"ג (סי' ס"א) הגה"ט (אות ה') דכתב דחייב ג"כ במתנות מפני מראית העין, והביאו דבריו רבני האחרונים ועד אחרון בס' חכמת אדם ע"ש, ואפי' הרב פר"ח (בס"ק י"א) דס"ל דפטור, משום דלא מפרסמא מילתא וליכא משום מראית העין, ומפני זה כתב דהתוספתא דקתני דפטור הוא אפי' בהפריס ע"ג קרקע עש"ד.

המורם מהאמור דבמקום שיש לחוש למראית העין יש לנו לחוש בכל מקום, ולא שייך לומר

דאין לגזור מדעתינו ולא לומר דאין לדמות שבותים זה לזה, וכן נראה מדברי הרמב"ם (פס"ו מהל' אישות הט"ו) דכתב ולא תשב אשה בלא איש שלא תחשד ע"כ, ואעפ"י דחשש זה לא הזכיר בש"ס והוא ז"ל כתב (בפכ"א מהל' איסורי ביאה הכ"ו) וז"ל ורשות לאשה שלא תנשא לעולם או תנשא לסריס עכ"ל, וכתב הרב המגיד ובתוספתא (פ"ח מיבמות) האשה רשאה שתינשא אפי' לסריס עכ"ל, ועי' להרב חיד"א בברכי יוסף אה"ע (סי' א') שהקשה על דבריו דמיייתי סיפא דתוספתא דרשאה לינשא לסריס ולא אייתירישא דמכרות ואומרת דין זה דרשאה לינשא בלא איש ושאולי יש חסור לשון בדברי הרב המגיד.

ועי' עוד שם דתמה ע"ד ריא"ו (פ' הבע"י) דכתב,

שדרכו להשיגו תמיד בשושנים לדוד איך שתק פה, וכן יש לעיין על הרב בירך אברהם שהתמרמר על הנשים שיש להם פאה נכרית וסיים על דברי הלחמי תודה ידפ"ח, ולא נרגש מזה כלל, ואף שיש לדחוק ולומר דאולי הם מפרשים דמ"ש כדי לחבבה על בעלה, דהוא כדי שיקפצו עליה אנשים, וכמ"ש בפ"ק דתענית (דף י"ג ע"ב) אין הובגרת רשאה לנוול את עצמה ע"ש בפרש"י, אין זה פשטא דשמעתא.

אבל עכ"פ הדין דין אמת משום דהש"ס מיירי בהחת השבכה דוקא והוא מוכרח כדכתיבנא, ולכן שפיר עשו מה שהחרימו הג' מר אביו והר' מר בריה בת"ד דשפיר חל החזרם מן הדין, ויבוא עוד בזה בתוך דברינו להלן בס"ד, ונמצא דמלבד חומר האיסור שבו איכא עוד איסור מוסיף מחמת התרם כנ"ל.

ועוד נראה דמלבד מה שהוא אסור מן הדין, אף אם היה מותר מן הדין דלא הוי בכה"ג שער באשה, יש לאסור ג"כ מפני מראית העין, כדכתב הג' שם בס' באר שבע ע"ד השלטי הגבורים, וז"ל רחמנא ליצלן מהאי דעתא כי איך יעלה על הדעת שיהא מותר להראות עצמה כאילו עוברת על דת משה וכו', והלא הרבה דברים אסרו לגשים מפני מראית העין ע"ש, גם הרב אליה רבה הביא דבריו התשובה מאהבה שם דלכל הפחות אסור מפני מראית העין ע"ש.

וגדולה מזאת הרואה יראה להרב משא מלך בתורת המנהגות הביא דבריו הרב כנה"ג באה"ע (סי' כ"א) הגה"ט (אות ז') כתב וז"ל ויש מקצת גשים שלוקחים משי שחור ומשימים בפדחתם כדי להתייפות, ואפי' בזה רע עלי מעשה שבני אדם הרואים טועים בהם וחושבים שהם שערות שלהן וכו' עכ"ל, וע"ע בזה במים רבים שם, גם הרב תפארת ישראל כתב שיש לאסור אפי' בחצר מפני מראית העין דאפי' באיסור דרבנן יש לאסור מפני מראית העין ע"ש.

וכבר כתבו הראשונים דיש לחוש למראית העין אפי' שהחשד במידי דאיסור דרבנן, וכדאשכחן לסמ"ג (לאוין ע"ה) וכל הראשונים לענין קבולת בשבת וכמה דברים, וע"ע בס' באר שבע ובתשו' גוב"י מהדו"ת אר"ח (סי' כ"ט), ובטו"ו וש"ך ביור"ד (סי' פ"ז) ע"ש, ואף שהרב פרי חדש שם ביור"ד (סק"ו) השיב ע"ד, משום דאף מה שאסר הרשב"א לבשל בחלב אשה מפני מראית העין חידוש הוא והבו דלא לוסף עלה, שאין לנו לגזור מדעתינו מפני מראית העין וזלתי במה שנתבאר בתלמוד, ושגם כפרי חדש אורח חיים (סימן תס"א) העלה להתיר הפאסטיליס דלא כאחרים שאסרום מפני מראית העין ע"ש.

הא לא מכרע משום דאפי' נימא דלפי מאי דכילל דפליג גם בדין זה דאין לחוש למראית העין, לא מפני זה יש לדחות לדברי האוסרין, כיון דברין ההוא בעצמו הרשב"א וכל הפוסקים שם ס"ל דליתא להא ושהוא אסור מפני מראית העין, וכן מתבאר מתשו'

דלא תשב אשה בלא איש שלא תחשד כמבואר בתוספתא, היא ליתא ואדרבה כתוב בהיפך מילתא פסיקתא דרשאה לישב בלא איש יעוש"ד, וכן תמה בחי' הגהות שבצד הדרכי משה שם (בסי' א') ושכן פסק הרמב"ם בהל' איסורי ביאה, ומש"כ בהל' אישות אינו סותר, דמיירי ביושבת בין אנשים דשייך חשד עש"ד, ומהתימה על דברי הרב מהרד"ף בחי' על התוספתא שם (בפ"ח) דכתב וז"ל ומש"כ דאשה רשאה היינו מדינא ומ"מ פסק מור"ם (בסי' א') דעכ"ז יש אומרים שלא תעמוד בלא איש משום חשדא ע"כ, ולא נרגש דדינו של מור"ם הביא בדרכי משה בשם ריא"ז דכתב דכן מבואר בתוספתא, וגם לא הזכיר לפסקי הרמב"ם הנ"ל, ונמצינו למדין דגם מדברי הרמב"ם מוכח דיש לחוש לחשד ואעפ"י שלא הוזכר בפירושו מדברי רז"ל.

וע"ע בשו"ת מהר"י מברונא (סי' ר"ז) שהובא שם תשובה לאחד מהג' מהר"א קלוזנר ז"ל דכתב וז"ל לעולם ירחיק אדם עצמו מן החשד, וראיה מפ' ר"א ומפ' הניזקין שמניחים ערוב בבית ישן, ומפרש בגמ' מפני החשד שלא יהשדוהו הנכנסים שלא עשו ערוב, אלמא אפי' רבים צריכים לשמור מן החשד, ובפ' המגרש (פ"א ע"א) לא מבטלין קלא פרש"י שלא יחשדוהו את הדיינים שמבטלים קלא ומתירים אשת איש לעלמא אלמא אפי' דיינים צריכים לתחזיק וכי עכ"ל.

וכזאת וכזאת הרואה יראה להפוסקים וז"ל לכמה ענינים שאסרו מפני מראית העין כמו שמצינו למור"ם באו"ח (סי' ס"ח) שאסר להרהר בספר מפני מראית העין עש"ד, אלא שהרב פר"ח גם שם כתב שאין לגזור מדעתינו, וכמה מהאחרונים הביאו דברי מור"ם לפסק הלכה, ועי' בשו"ע של הג' מהרש"ז שכתב כמור"ם והלא כהפרי"ח.

וע"ע באגודה (פ"ב דפסחים) דכתב דאומר אדם לשפחתו בפסח קחי מעות וכי' והיא קונה חמץ ואוכלת חוץ לביתו, והמג"א העתיק דברי אגודה (בסי' ת"ג סק"ה) דלא יאכל בביתו משום חשדא ע"ש, וכ"כ האחרונים עיין עליהם, וע"ע להרדב"ז בחדשות (סי' תמו) שכתב דתחון של ישראל דאסור לתחון הגוי אפי' לצורך עצמו לפי שהרואה אומר לצורך ישראל הוא תחון ע"ש, והביאו דבריו הכנה"ג והאחרונים, ואפי' הרב פר"ח שהקשה על דבריו הוא משום דלפ"ד ליכא השש מראית העין, ועי' מש"כ בס' נהר שלום (סוסי' ת"ג).

וכמו כן עי' להג' נודע ביהודה במהדו"ת או"ח (סי' ל') שכתב שאפי' אם הפערסאל פתוח מע"ש ואפי' אם נימא שודאי לית בו איסור תורה אפי' יקומו בשבת אלא איסור דרבנן שייך בו איסור מראית העין וכי', ומר בריה שם בהגה ציין בזה להט"ו וש"ך

ע"ש, גם תלמידו הרב תשובה מאהבה בח"ב (דף טו"ב) הביא דבריו ע"ש.

וע"ע באו"ח (סי' תקל"ד) שאסור בכמה דברים בפרהסיא מפני מראית העין אף שלא הוזכר איסורו בש"ס וע"ש במג"א שם (סוסי' תקל"ד), ועי' ג"כ למרן ב"י שם באו"ח (סי' תקל"א) שהביא מהגמ"י משם מהר"ם שחמה ע"ד רבינו חם שנתיר לגלח בחוה"מ למי שכבר גילח מקודם הרגל, דאעפ"י שלא יש איסור מפני מה שאמרו כדי שלא יכנס וכו', הרי יש איסור מפני מראית העין שאינם יודעים שכבר גילח מקודם וכן הקשו על דבריו כמה מהגדולים.

ועי' להג' גוב"י מהדו"ק או"ח (סי' י"ג) שהליץ בעד ר"ת וז"ל ונלע"ד לתוק דברי ר"ת שהרי עכ"פ משמע מדבריו שקודם שגילח ניכר שגילח ערב הרגל, וא"כ בני עירו כבר ראוהו קודם שגילח וראו והכירו שגילח ערב הרגל ואין כאן חשש רק לאורחי ופרחי וכי' שהם יחשדוהו שלא גילח ערב הרגל וכו', ובפרט גילות הוקן שאין כאן מלאכה גמורה כמש"כ התוס' ר"פ אלו מגלחין וכי' אין לחוש לאורחים יעוש"ד. וע"ע במהדו"ת (סי' צ"ט ואילך) מה שהקשו על דבריו, וגם במ"ש מדין שביעית דלא תיישינן למראית העין דאורחין מכ"ש לענין גילות, ומה שהשיב על דבריהם ע"ש, ועוד יש להרבות ראיות ע"ז אלא שדי בזה כעת, רק עי' מש"כ הג' בס' המצרף (סי' נ"ה).

העולה מכל מאי דכתיבנא שדעת כל הראשונים ואחרונים שבכל איסור יש לאסור אפי' שהוא מותר מן הדין מפני החשד ומראית העין, אפי' במידי דהחשד הוא באיסור דרבנן וכ"ש במידי דאורייתא, ודלא כהרב פר"ח דלא שייך לומר באיסור כזה דאין לנו לגזור מדעתינו דאין זה גזירה, וכבר הוזכרו רז"ל בכמה דוכתי שצריך להציל עצמו מן החשד ומראית העין, ועי' בכנה"ג או"ח (סי' תקנד) בדין בנין ע"י גוי בתשעה באב שיש לאסור מפני הרואים שיחשבו דשרי גם ע"י ישראל ע"ש.

אלא דמה שיש לעיין בזה הוא דא"כ קשה לפי"ז כמה שהתירו הפוסקים לגלח במספרים כעין תער, ולא ביארו דאעפ"י שהוא מותר מן הדין דעכ"פ יש לחוש לחשד ולמראית העין, דמשמע שגם משום מראית העין אין לחוש במה שיחשדוהו שגילח בתער, דלפי מאי דכתיבנא נראה דדעת כל הגדולים קמאי ובתראי שיש לאסור.

ומצאתי להריטב"א בחי' למכות (דף כ"א ע"א) גבי תער דכתב וז"ל וכן הלכתא ומשורש הדין כל שהוא במספרים אפי' כעין תער מותר אבל מדת חסידים שלא לעשות כן מפני חשד הרואים וכן דאוי לעשות ע"כ. ולכאורה דבריו סתומים דכיון דקאמר דיש לחוש לחשד הרואים איך קאמר דהוא רק ממדת חסידים דמן הדין גמי יש לאסור ותמיר ספי משאר איסורים, דמלבד מ"ש

הרב פר"ח הנז', ומיהו הרב עצמו בשו"ת בית יהודה משם רבו הסכים עם הרב כנה"ג לענין דינא ע"ש, ועי' בהה"מ (פ"ה דחמץ ומצה דין ב') והריב"ש (סי' קכ"ה ורמ"א) ומשנה למלך (פ"ב דסוטה סוף דין י"ב) זה תורף דבריו יעו"ש.

ולע"ד אחרי המחילה מדברי הרא"ש ליכא שום תברא לדברי כל הפוסקים הג"ל ולא סיעתא להרב פר"ח, דשאני איסור דהוי משום חשד ומראית העין דלא דמי לשאר גזירות וכדכתבנא, ומש"כ שהרב מהרי"ע גראה כסותר עצמו, לע"ד אין כאן שום תימה דמה שציין הרב מהרי"ע בעפרא דארעא על דברי הרא"ש דברי הרב פר"ח, הוא לומר דמש"כ הרב פר"ח כן הוא מיסוד דברי הרא"ש, אבל לענין דינא אינו מודה לו, וכאשר גילה דעתו בשו"ת ב"י הג"ל שכן דעת רבו, ואעפ"י שהרב חיד"א ג"כ לא כתב כי אם שיש סמך, שנראה שגם הוא ראה שאינה ראייה גמורה לע"ד אפי' סמך גמי ליכא.

וע"ע להרב פרי תאר שם (סי' פ"ז) בסק"ט שדחה דברי הרב פרי חדש, משום דדבר זה אינו בכלל גזרות לומר שצריך שיוזכר בש"ס אלא תיקון לחששת הטעות ובכגון זה מאן דהוא יחוש ויתקן אותה, שאם באנו לחשוב אותה בכלל גזירות לא נטה אוון גם למש"כ הרשב"א לאסור חלב אשה, אלא ודאי דכל כי האי תיקון מילתא בעלמא, ומש"כ הפרי חדש מדברי הרמב"ם שהתיר בשול בשר היה בחלב ולא גזר משום מראית העין אין זו הוכחה וכו' יעו"ש"ד.

ואעפ"י שמה שרצה להוכיח הרב דאין זה בכלל גזירות לומר שצריך שיוזכר בש"ס נגד הפר"ח מדברי הרשב"א, י"ל לפי"ד הרב הוא דגם הרשב"א לא היה לו לאסור מהאי טעמא, מ"מ גראה דעכ"פ דבריו הם מוסכמים לדעת כמה מהגדולים הג"ל וגם הם מוכרחים וכמו שאבאר עוד בס"ד להלן.

וכן נראה מדברי רבינו בעל הטורים ביו"ד (סוסי' קס"ט) שהוסיף הוא לאסור ע"ד התוספתא וכתב וז"ל ויראה שגם בפקדון אסור אעפ"י שאינו באחריותו משום מראית העין ע"כ, ואעפ"י שנראה דלאו כ"רע מודים לו בזה, הוא מפני דס"ל דבכה"ג אין לחוש כלל למראית העין כדכתבו הב"ח וש"ך ע"ש, וכן נראה מתשו' הרב תה"ד (סי' קנ"ב) ופסקו כן הפוסקים שאסור לכבס לארמיית, ואעפ"י שהוא עצמו כתב שם דמהש"ס לא מוכח מידי שאסור, דעכ"ז יש לחוש למראית העין אם מכבס ג"כ לעבריות.

ואעפ"י שיד הדוחה נטויה לדחות דבהנהו עכ"פ הוזכרה עיקר הגזירה בדברי רז"ל, מ"מ אם איתא דאין להוסיף בגזירות כאלו כי אם רק מאי דהוזכר בפירוש בש"ס דיש לחוש למראית העין, היה להם לומר דגם בהנהו אין לחוש כיון דלא הוזכר בפירוש משום דיש טעם בדבר דהחששא של מראית העין אינה

להקת הפוסקים דאיכא איסורא דאורייתא, אפי' לדברי הסוברים דהוא רק איסורא דרבנן כדכתיבנא לעיל, הרי אלמותו לאיסוריה דאפי' בחדרי חדרים אסור שמא יבא לעשות כן גם ברה"ר וכדקיי"ל כהפוסקים דפסקו כן וחמיר טפי ממנהג נביאים ומשו"ה כתבו הראשונים והסכמת האחרונים דיש לברך ככל מ"ע דרבנן לכל הפחות.

ואם נאמר דהיינו טעמא דס"ל כהרב פר"ח דכיון דאינו מפורש החשד בש"ס אין לנו להוסיף מדעתינו, מלבד דוחה שקשה לומר דהוא חולק על כל דברי הפוסקים הג"ל, ועוד דאם איתא להא הי"ל לכל הפוסקים הג"ל דס"ל דאפי' דלא הוזכר בש"ס דעכ"ז יש לאסור מן דינא משום מראית העין, דגם בדין זה דיש לאסור מפני החשד ומראית העין.

והנראה לע"ד שמש"כ הריטב"א כן וגם שאר הפוסקים לא אסרו מטעם זה הוא מפני שמן הדין לית לן למיחש בזה משום מראית העין, דעד כאן לא חששו לזה אלא כשאין להרואים לתלות בהיתר, אבל הכא כיון שזהיתר מפורש בתורה ובש"ס ובפוסקים ודבר ידוע לכל מסתמא יתלו שהוא במספרים, אלא שעכ"ז כתב הריטב"א שאינו ראוי לעשות דשמא יש מן הרואים שיחשוב דהוא בתער, או מחמת חוסר ידיעה יסבור דגם במספרים כעין תער אסור.

אשר לפי"ז נראה דבזמנינו זה דבעוה"ר דפשתה המספחת דרבים מדלת העם מגלחים ג"כ בתער ואינם שומעים לקול מורים, ודבר זה ידוע ומפורסם אצל כל העם, א"כ החשדא קרובה ומצויה הרבה אצל הרואים דהוא בתער ויבואו ג"כ הרואים לגלח בתער, דיש לאסור גם במספרים כעין תער, וחשד הרואים דבענין זה הוא יותר מהשדות אחרות שכתבו הראשונים והאחרונים שיש לאסור מן דינא מפני מראית העין, ומה גם דבזמנינו נתמעטו הלבבות והתורה אולא ומלדלא הם חושבים דאין חילוק בין תער לכעין תער, והדבר כדור דכל זה היה סיבה לפריצת הגזר דרבו המתפרצים באיסור הזמור דגילוח הזקן, דמפני זה יש לאסור גם בכעין תער מפני החשד ומראית העין, מלבד מה שיש מגדולי הפוסקים דס"ל דיש איסור בכעין תער, ועי' בס' מכתם לרוד בחי"ד להרב מהר"ף (בסי' כ"ח) ולהרב התם סופר בחי"ד (סי' שמ"ז) ופוסקים אחרים, ובשו"ת שאלות מן השמים בתשו' הרדב"ז ח"ה בטופו (סי' ע') אלא שאכמ"ל.

אשר עפ"י כל האמור יש לעמוד על דברי הרב חיד"א בס' עין זוכר (מערכת הגי' סי' ז') דכתב שיש סמך לדברי הרב פר"ח דחלק ע"ד הב"ח והכנה"ג דאין לנו לגזור מדעתינו מדברי הרא"ש דפ' במה מזליקין (שבת כ"ד ע"א) הג"ל, וכתב דאחר זמן רב נדפס ספר עפרא דארעא להרב מהרי"ע עייאש ועל דברי הרב המחבר שהביא לשון הרא"ש שרטט וכתב דברי

כ"כ ורחוקה, ולאפס פנאי איני יכול להרחיב הדיבור עוד.

וגם כי נלע"ד דהעיקרא דמילתא מה שסבור הרב פרי חדש דמה שאסרו חז"ל משום מראית העין וחשדא דזה נחשב מגזירת חז"ל כמו שאר גזירות, הא ליחא דנראה דעיקרא דהאי מילתא דצריך להרחיק עצמו שלא יחשדו הרואים דעושה איסור לאו משום גזירה הוא לשנאמר דאין לנו לגזור מדעתנו אלא מן הדין ומשמע דאיכא גמי איסורא דאורייתא, כמו שנראה ממש"כ הרב תויו"ט (בפ"ג דשקלים מ"ב) ע"ש.

וכן ראיתי להרב דברי אמת בדרשותי (דרוש יא דף כ"ט) דכתב חז"ל ומצינו להרד"ך (בית טוב"ב הדר ט') דחששא דחשד הוי מן התורה מדאמרינן (שבת כ"ג ע"א) מפני מה אמרה תורה להגית פאה בצד שדהו מפני החשד, ומהר"ח פיארו הובא דבריו בתשרי הראג"ח ח"ב (סי' מ"א) הוסיף בראיה מדאמרו פ' המקבל (ב"מ קט"ו ע"א) דאלמנה בין עניה בין עשירה אין ממשכנים אותה דדרשינן טעמא דקרא ע"י שמשכים ומעריב בביתה נמצא משיאה שם רע בשכנותיה ע"כ. **גם** הרב חיד"א בעין זוכר סוף מערכת הח' (דף מא) כתב וז"ל השד מצינו מדאורייתא הרב מהרד"ך (בית טוב חדר ט') ובעניני חשד עי' בשו"ת הראג"ח ח"ב (סי' מ"א וסי' ע') ע"כ, ועי' להרב מהרא"י בס' ארעא דישראל (מערכת הדי' סי' י"ג) שהביא דברי מהר"י אלגאזי בס' ארעא דרבנו (אות קס"ז) שכתב משם השבות יעקב ח"א (סי' קט"ז) דמ"ש המגרש את אשתו לא תדור עמו בשכונתו דהוא דרבנו, והקשה על דבריו דלא הזכיר דברי הרד"ך דכל דבר האסור משום חשדא הוי מן התורה ע"ש, ולא ראה שכבר הביא דברי הראג"ח בקהלת יעקב בתוספת דרבנו מערכת הח' (דף לה) וכתב דשם בהראג"ח הביא ג"כ דברי מהרד"ך ע"ש.

אמנם מש"כ הרב מהרא"י דלפי דברי הרד"ך דגם במ"ש דלא תדור עמו בשכונתו דהוי איסורא דאורייתא, הא לא מכרע דאף שנראה כן מלשון הראג"ח שם שאחר שהביא דברי הרד"ך שם (בדף סה) כתב וז"ל ואפי' תאמר דלא שייך זה אלא גבי אלמנה כפשטא דקרא דלא תחבול בגד אלמנה אבל גבי אשת איש אין לחוש משום דאיסור אשת איש חמיר וכדאשכחן במגרש את אשתו דלא תדור בשכונתו שיש מי שמקל באחר שנשאת משום דאיסור אשת איש חמיר, מ"מ זה שכבר ידע שמוננים עליו שאינו מוגדר בעריות היה חייב להשמר מאד לנפשו וכי' ע"כ, לא משמע כן מדברי הרמב"ם (פכ"א מהל' איסורי ביאה הכ"ז) שכתב מצות חכמים זכו' וכן מי שגירש את אשתו זכו', גם הסמ"ג (לאוין קכו) כתב וכן אמרו חז"ל שמי שמגרש את אשתו מן הנישואין לא תנשא בשכונתו שמא יבוא לידי זנות וכי' ע"ש. **וכן** נראה מדברי הראג"ח גופיה בח"א (סי' צא)

דכתב חז"ל וכיון דאיסור דירה על הגרשה חידוש הוא שחדשו חכמים אין לך בו אלא חידושו והבו דלא לוסקי עליה עכ"ל, וכ"כ הרב מה"ר בצלאל אשכנזי (בסי' ה') ומהר"ש די מאינו בס' בית דוד אה"ע (סי' פ"ה) הביא דבריהם הרב יד אהרן (בסי' קי"ט) הגב"י (אות טז) ע"ש.

ונראה שיש לחלק דעד כאן לא קאמר הרד"ך ודעמיה דאיסור חשדא הוא דאורייתא כי אם דוקא כשעשה איזה מעשה ומפני זה חושדים אותו דעבר דאורייתא או אסור מדאורייתא, אבל באיסור הדירה אינם חושדים אותו מפני זה דעבר דאורייתא רק דיש לחוש דשמא יבוא לידי זנות אחרי כן וזה חשש רחוקה דלמה יש לחוש מפני זה שיעשה, ובוזה חז"ל עשו הרחקה יתירה שלא יביא עצמו לעשות אח"כ איסור, ולעת הפנאי יש עוד להרחיב הדיבור בזה ובמש"כ הראג"ח.

ואין להקשות על זה ממ"ש בפ' הניזקין (גיטין ב"ט ע"א) דמערכין בבית ישן מפני דרכי שלום, והטעם משום חשדא והוי דרבנו, דמה שאסור דאורייתא להביא עצמו לידי חשד (חסר).

ועל פי האמור יש ליישב מה שפסק הרמב"ם (בפ"ה מה' דעות ה"ט) לא יצא מבושם לשוק וכו' ולא ישים בושם בשערו וכו', ושם בפ' כיצד מברכין (דף מ"ג ע"ב) אמר רב פפא ושערו כבגדו דמי ואמרי לה כגופו דמי ע"כ, ומרן בכסף משנה כתב שם חז"ל ומספקא לן בשערו ופסק רבינו דדמי לבגדו כרי להתרחק מן החשד ע"כ, ואם נאמר דאיסור החשד הוא רק ככל איסורי דרבנו א"כ עדיין יש לשאול מאי שנא מכל איסורין דרבנו דאזלינן אפי' כשהוא שהשתי לשונות בש"ס הוא בלשון אמרי לה ואמרי לה הרמב"ם פוסק לקולא וכמ"ש הרב המגיד (בפ"כ מהל' שבת ה"ז) ע"ש, ומה גם כשלשון הראשון בסתם ואח"כ אמרו בש"ס ואמרי לה דהוי לישנא בתרא ובאיסורא דרבנו דאזלינן לקולא, וכמש"כ בתלמודי רבינו יונה בפ' אלו דברים גבי נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה וז"ל ולענין פסקא נראה למורי הרב נר"ו לפסוק הלכה לקולא כמו הלשון שאומר אפי' שלא בשעת הדחק כרב, ולא מפני שהוא לשון אחרון שאינו נקרא לשון אחרון אלא כשהלשון הראשון מביא התלמוד בסתם ולשון האחר כלשון איכא דאמרי, אבל היכא ששניהם מביא אותם בלשון איכא דאמרי לא נקרא לשון אחרון, אלא הטעם שיש לפסוק הלכה כמו הלשון שמיקל ביותר מפני שהנטילה מדרבנו ובשל סופרים הלך אחר המיקל עכ"ל, והביא דבריהם מרן בכסף משנה (פ"ו מהל' ברכות ה"יז) ע"ש, ובתשובת הרב חות יאיר (סי' צ"ד) ונמשך אחריו בס' קהלת יעקב בתוספת דרבנו (בסי' נ"א) לא העתיק כהוגן, וכבר הושג מהאחרונים, וא"כ למה פסק הרמב"ם הזכא להחמיר שיש לחוש לחשדא אי איסור חשדא הוא דרבנו.

ומצאתי להרב מהר"א הלוי בגן המלך (סי' אא) שכתב והרמב"ם פסק לחומרא (סופ"ה מהל' דעות), והיינו דוקא לגבי חשדא ראוי למיזל לחומרא, שאמרו רז"ל הרחק מן הכיעור וכו', אבל בכה"ג דנ"ד דלית בה אלא איסורא דרבנן בעלמא שמא מוליד ריחא אין לחוש וכו' יעו"ש, ואין זה מספיק אי ליכא כי אם רק חשש ספק איסור דרבנן, אבל לפי מאי דכתיבנא אתי שפיר.

ועל פי האמור יש ליישב מה שהקשה הרב מהר"ח"א בסי' נשמת חיים בנימוקיו לסמ"ג לאוין ע"ה (דף ל"ד) על דברי מרן דפשפש ולא מצא מאין הרגלים לאסור במחצה על מחצה כיון דמדינא אין כאן איסור ולא אחמור רבנן אלא מפני הרואים שלא יהשדוהו כנדע ע"כ, ולכאורה נראה דשפיר קא מקשה דאע"ג דכתב הרב פ"ח ביו"ד (סי' קיב סקי"ג) בדין פת הנמצא דגם במחצה על מחצה אסור ע"ש, דמשמע דבכל איסור דרבנן אע"ג דהולכין בספינקו להקל במחצה על מחצה אסור וה"ה הכא, הדי הקשו על דבריו במה שרצה להוכיח כן דאינה ראייה דהטעם שם כתבו שהוא משום דבמחצה על מחצה נמי הוי ודאי בשביל ישראל וכדכתב הרב ערך השולחן שם (באות ד'), אשר לפי"ז בכאן בדין להתיר משום דהוי ספק דרבנן, וכמש"כ מרן בשו"ע אר"ח (סי' דצ"ח סעיף ז), אבל לפי מאי דכתיבנא יש לומר דעיקר מה שיש לחוש לחשדא הוא דאורייתא, וכיון דעיקרו הוי מדינא דאורייתא יש להתמיר ואפי' שהוא במידי דרבנן.

אשר לפי כל האמור יש להשיב על דברי הרב קרבן אליצור (בהפ' ד' ע"ד) דהקשה על דברי הרב באר שבע במס' כריתות דמתבאר מדבריו דמה שאסרו מפני החשד דהוי דאורייתא, והוא כתב דדבר ברור דאיסור חשדא הוא מדרבנן, ואף שמריהשת דלישנא דתויו"ט (פ"ג דשקלים) נראה דאם אדם מביא עצמו לידי חשד עבר אמירא דרחמנא, לדעתו לא משמע כן מכל התלמוד אלא דאיסורו מדרבנן יעו"ש"ד.

ושוב ראיתי להרב מטה אהרן ח"א במערכת אין למדין מקודם מתן תורה (בהפ' ל') דהביא דברי הקרבן אליצור, וכתב דלא צדק בכל דבריו ונעלמו ממנו דברי מהר"ד ומהראנ"ח שהוכיחו במישור מתוך סוגית התלמוד דמאורייתא אסור להביא עצמו לידי חשד וכדברי התויו"ט והם דברים פשוטים יעו"ש"ד.

אמנם נראה דכל היד המרבה לבדוק יראה דאין הרב מוסכם אצל כל הפוסקים דהוי דאורייתא, דמלבד דמש"כ לעיל לחלק בין ההוא שלא תדור בשכונתו למש"כ מהר"ד, מדברי הרמב"ם (פט"ו מהל' אישות הט"ו) שלא תשב אשה בלא איש אין החילוק ברור, וגם דמדברי הריטב"א בחי' לע"ו (לדף נ"א) גבי מ"ש אמר אביי בטובת כומרין וכו' דכתב שם דמה שאסרו הוא מפני מראית העין שנראה להם

לעולם שהוא כנותן שכר לע"ז, וכתב עוד שם דלפי"ז דהלכתא כמאן דמתני לקולא דהא איסור דרבנן הוא. וכן נראה ממש"כ הפוסקים ביו"ד (סי' ה') בשותט לשם קדשים דאסור מפני מראית העין דהאיסור רק מדרבנן ע"ש, וכן נראה ממש"כ הפוסקים גבי בן פקועה דהוי דרבנן אע"ג דהוי משום מראית העין כדפירש רש"י והראשונים, ומ"ש (בסי' טו סעיף י') דאינו לוקה דמשמע דאיכא איסורא דאורייתא, אין לדקדק כן, דמ"ש כן הוא לאפוקי סברת ר"מ דתוספתא. וגם דמפשט דבריו של הר"ן בפ' כל הצלמים (דף מ"ג ע"ב) והגהה אשרי בשם אר"ז שם נראה דליכא איסורא דאורייתא כי אם מדרבנן וספינקו להקל, וכן נראה מתשו' הרדב"ו ישנות (סי' ק"ו) דכתב בתו"ד וז"ל אלא שיש הפרש ביניהם כי לדעתם לא אמרוהו אלא בצורות הנעבדות בברי אבל מן הספק לא חיישינן לחשדא כאשר כתב הר"ן להדיא, ואלו לדעת הרמב"ן אפי' מן הספק חיישינן לחשדא, ואליו ישמעון כיון דהוי ספק בחשש צ"ז ראוי להתמיר ע"כ, דמתבאר מדבריו דבעלמא כשיש ספק בחשדא דאולינן לקולא ככל ספק דרבנן, וכן מבואר מתשו' הרב מהרימ"ט חיו"ד (סי' לה) ע"ש, וכ"כ הרב זרע אמת בח"ג יו"ד (סי' ק"ה) ע"ש, ולכן נראה דאין הדבר מוסכם דאיסור חשד הוא דאורייתא, ויש לתמוה על כל דבני האחרונים דלא ביארו בזה כל הצורך, ועי' חת"ס יו"ד (סי' קכט).

ומש"כ לעיל ממה שמרן פסק במחצה על מחצה דאסור, הא לא מוכרע מידי משום דהרמב"ם פסק בכל איסורי שבת אפי' שהוא דרבנן להחמיר, עי' בהדא"ש פ"ק דשבת ובפ' במה טומנין ובסוד וש"ע (סי' רמ"ה) ובתשו' זקן אהרן (סי' קכ"ו). וע"ע באר"ח (סי' שכה) ואכמ"ל, ובמהר"א די בוטון בסי' לחם רב (סי' ל"ג) וביד אהרן א"ה מהדו"ק (סי' י"ג) ומהדו"ב (סי' ו'), וכיוצא לזה כתב מהרשד"ם בחיו"ד (סי' נ"ג וסי' קל"א) והביא דבריו הערך השולחן ביו"ד (סי' רי"ד) והרב מהר"ח"פ בסי' נשמת כל חי ח"א (סי' מ"ה) ע"ש, וע"ע להרב פרי"ח באו"ח (סי' תרי"ג) ולהרב אליה רבה ונהר שלום שם ולהרב מטה יהודה בליקוטי (דף סג ע"א) ע"ש.

ומ"מ נראה דאף לדעת הסוכרין דס"ל דמה שיש לחוש למראית העין וחשדא שהוא מדרבנן, נראה ודאי שאינו כמו שאר גזרות דרבנן עד שנאמר שצריך שיזכר בש"ס בפירוש שגורן, משום דכיון דחז"ל למדו כן מהכתוב שצריך להציל עצמו מהחשד ומפני זה במקומות הרבה הזהירו ע"ז, ממילא שמעינן דבכל מקום שיש מראית העין וחשד שצריך ליהדר בזה, ובוה מזוקדק לישנא דתלמודא דקאמר ומנא תימרא דחיישינן לחשדא, כלומר דאינו צריך שתז"ל יזהירו בפירוש שצריך לעשות כן מפני החשד רק בסתמא אסור לעשות מכיון שהתורה צויתה להניח

שהוקשה להם מאמוראים אחרים שהקפידו, וא"כ הר' חשדא הוזכרה בש"ס, אם איתא דאין לנו לחוש לשום חשדא ומראית העין אם לא דוקא היכא דהוזכרה בפירוש בש"ס, גם כאן היה אפשר לתרץ דמ"ש אין רשאי דאינו חייב כמ"ש הם ז"ל, וגם דאותן האמוראים לא ס"ל לדין זה, וגם תירוצים אחרים שיש לתרץ בזה ולא לאוקומי בכך שמי יאמר דבכאן יש לחוש למראית העין ולמעבד איסור להרבות כבודו ביותר, אבל אם נאמר דכל דשייך חשדא יש לנו לחוש בפשיטות ואין צריך שיוזכר בפירוש נתיא שתפסו זה התירוצ, דכיון דשייך חשדא דבדאי דיש לנו לחוש.

(עד כאן מצאנו מתשובה זו)

שלמה אליעזר אליפאנדארי

סימן ב'

נשאלתי מאחד מרבני שאלוניקי, והוא כעת רב נמורה צדק בעיר קארנאבט, והוא הרב הגאון מהר"ר יוסף זאסון יצ"ו, במעשה שבא לפניו במי שהיה מתפלל ובהגיע לברכת מודים טעה ואמר במקום מודים שתקנו חז"ל מודים דרבנן, ושוב טיים ואמר ועל כלם עד גמירא, ואחר כך נפשו לשאול הגיע אם יצא ידי חובתו או לא, וביקש ממנו לחוות דעתי בדברים שבכתב.

תשובה נראה דצדדי הספק של השואל הוא, דמתרי טעמי איכא למימר דלא יצא ידי חובתו, חדא דכיון דנוסח מודים דרבנן אין זה מתקנת חכמים דלא תקנו לאומרו כי אם להזכר מהש"ס, אם כן אפילו אם לא דילג מודים כדתקון חכמים ז"ל, אלא שהוסיף ואמר מודים דרבנן גם כן, תוספת זה שלא לצורך הוה ליה הפסק, וכיוצא לזה כתב הרא"ש בפרק תפלת השחר וכ"כ הראשונים, דאם טעה ולא הזכיר מעין המאורע ונזכר קודם שפתח בברכה שלאחריה, דדברים שאין מחזירין גם בכהאי גוונא לא יחזור דהוי ליה הפסק עיין שם, והכא נמי הוי דכותיה, וזאת ב' דיש להסתפק דאף אם תמצי לומר דבכהאי גוונא לא הוי הפסק, מכל מקום הרי הוסיף וחיסר מהברכה, והוה ליה משנה ממטבע שטבעו חכמים.

ולכאורה היה גראה דלא יצא ידי חובתו, ואם עקר את רגליו חוזר לראש התפלה, ואם גזכר קודם דחוזר לראש הברכה, והוא מ"ש הרמב"ם (בפרק א' מהלכות תפלה) דבג' ראשונות ובג' אחרונות לעולם אין מוסיפין בהם ואין פותחין מהם ואין משנים בהם דבר עד כאן, והרי הכא עביד תרתי לריעותא דפחת והוסיף בנוסח הברכה וצריך לחזור, אבל נראה דהא לא מכרע דאיכא למימר דהרמב"ם לא קאמר כי אם לכתחלה, ואין הכי נמי דאם שינה הגם דעביד תרתי

בסוף שדהו שאסור להביא עצמו לידי חשד בכל מקום, ואפילו אם בשאר דברים שלא הוזכר בכתוב לא הוי מן התורה עכ"פ איסור הוי ויש סמך מן התורה ע"ז ותמיר איסורו יותר משאר איסורים שאסרו חז"ל, וכדכתיבנא לעיל מדברי הרמב"ם (בהל' ע"ז).

וגדולה מזאת הרואה יראה לרבינו יונה (בפ"ח דברכות) גבי מ"ש נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליה, דר"ח פסק כמו הלשון שמחמיר יותר, ונראה שסמך על מאי דאמרינן בגמ' מים ראשונים האכילו בשר חזיר דמתוך שלא נוטל ידיו סבור שהוא גוי וכו'. שהרואה שאוכל בלא נטילת ידים לא ידע שהתנה בנטילת ידים של שחרית ויבא להאכילו דברים אטורים יעוש"ד, וכן כתב הריטב"א בחי' פ' כל הבשר בשמו, וכ"כ הגהת אשרי פ' היה קורא, וכ"כ כמה מהראשונים המרדכי והראב"ד בס' תמים דעים (סי' ס"ו) ופוסקים אחרים, ויש להרגיש על דברי הרשב"א בחי' פ' כל הבשר דתמוה ע"ד ר"ח דאמאי פסק לחומרא דכיון דמילי דרבנן הוא ולישנא בתרא להקל, דהא פירש טעמא מאי דפסק לחומרא.

וגם שבדין ההוא (דסי' פ"ז) ביו"ד כנ"ל כל הפוסקים ראשונים ואחרונים ס"ל דאסור ואפי' שלא הוזכר בש"ס, ואפי' מור"ם לא קאמר כי אם רק כשהחשש הוא במידי דרבנן, ואפי' רבו הסוברין דס"ל דגם בזה דאסור, ואפי' במ"ש בא"ח בדין הפאסטיליאפי שאינו ברור שיש מראית העין רק משום שאחזי שטעה ומסתמא כו"ע ידעו דאינו חמץ ואפי' כל האחרונים הסכימו למש"כ הכנה"ג וחכמי דורו שיש לחוש למראית העין ודחו כל מש"כ הפר"ח, כמו שיראה הרואה בס' מקראי קדש (דף קפ"ד) והרב לשון למודים (בדף ע"ג) והרב חסדי דוד חאסאן בני לאור"ח, גם הרב מהר"י עייאש במנהגי ארגיל כתב משם רבו שיש לאסור כמ"ש ביו"ד (סי' פ"ז) בחלב שקדים ודלא כהר" פרי"ח ע"ש, וגם בספרי אחרונים כתבו כן לאסור, וגם הרב חיד"א ברכי יוסף אור"ח (סי' תס"ג) כתב שמצא לראב"ן שכתב וז"ל ומיהו אינו טוב לעשות פרפל שלא יעשו גם מקמח וטוב הוא לאסור זה מפני זה עכ"ל, וכתב הרב וזה סמך גדול לדברי החכמים שהביא גזרתם הכנה"ג, ומיהו גם ראב"ן בדרך טוב קאמר ע"כ.

ולע"ד נראה דיש לומר דבנדון הכנה"ג שכבר היה מי שטעה א"כ החשדא נהיה יותר קרובה, וכמו שאמרו בש"ס הוזכרו במים ראשונים שהאכילו בשר חזיר וכדכתב רבינו יונה וכנ"ל. וכן נראה מדברי הראשונים התוס' ספ"ק דקידושין (ל"ג ע"ב) והתוס' הרא"ש שם והמרדכי גבי מ"ש דאין תלמיד חכם רשאי לקום מפני רבו כי אם שחרית וערבית שלא יהא כבודו יותר מכבוד שמים, דהוא דוקא היכא דליכא חשדא, וע"י למרן ב"י (סי' רמ"ב) דכתב דהוא דוקא היכא דליכא חשדא, ואעפ"י שנראה דמ"ש כן הוא מפני